

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ İÇTİHATLARI IŞIĞINDA “MASUMİYET KARİNESİ”NİN KORUNMASI

*Protection of “Presumption of Innocence” in
Light of the Case-Law of the European Court of
Human Rights*

Burcu DEĞİRMENCİOĞLU*

*“İnsan sorumluluğu üzerine inşa edilmeyen hiçbir medeniyet,
ileri gidemez.”¹*

Öz

Masumiyet karinesi, adil bir yargılanmanın sağlanabilmesi, bireyin onurunun korunabilmesi; yargılamanın yürütülebilmesi ve birey hakkında insan haklarına uygun bir yargının gerçekleştirilmesi için elzemdir. Önemine binaen masumiyet karinesinin, salt ceza yargılamasıyla sınırlı olmaksızın ele alınması, kapsamının belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, çalışma içerisinde masumiyet karinesi kavramı irdelenmiş, içeriği ve sınırları belirlenmeye çalışılmıştır.

Devlet egemenliğinde meydana gelen dönüşüm ve masumiyet karinesinin uluslararası hukuk metinleri tarafından düzenlenmesi,

* Araştırma Görevlisi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı, burcu.degirmencioğlu@asbu.edu.tr, ORCID ID:0000-0001-5721-9933.

Makale Gönderim Tarihi: 01.10.2019.

Makale Kabul Tarihi: 27.10.2019.

¹ Soyaslan, Doğan’dan naklen. Prof. Dr. Durmuş Tezcan Armağanı Takdim Töreni ve “Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Gelişmeler” Paneli, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Rektörlüğü, 16.09.2019.

bireyin masumiyetinin korunmasını gerekli kılmıştır. Temel referans noktalarından biri olan AİHM, masumiyet karinesi dahil, AİHS tarafından korunan hakların hayata geçirilmesi için bir içtihat havuzu oluşturmuştur. Çalışma kapsamında bu içtihatlar incelenerek, masumiyet karinesine ilişkin kriterler ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ceza Muhakemesi, Masumiyet Karinesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, İnsan Hakları Hukuku, Devlet Egemenliği.

Abstract

Presumption of innocence is essential for achieving a fair trial, preserving the dignity of the human, conducting the trial and creating a judiciary in conformity with human rights. Due to its importance, the presumption of innocence should be handled and not limited to the criminal proceedings. In this study, the concept of presumption of innocence was examined and its content and limits were tried to be determined.

Transformation of the concept of state sovereignty and regulation of presumption of innocence by the international law texts required the protection of the innocence of the individual. The ECtHR, as one of the main reference points, has established a pool of case-law to implement the rights, including the presumption of innocence, protected under the ECHR. Within the scope of this study, this case-law will be examined and the criteria for presumption of innocence will be put forward.

Keywords: Criminal Procedure, Presumption of Innocence, European Court of Human Rights, Human Rights Law, State Sovereignty.

GİRİŞ

Çalışmanın konusunu oluşturan masumiyet karinesi, yargılama hukukunun yapıtaşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Masumiyet karinesi, bir kişinin suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar “*masum*” sayılmasını ifade etmektedir. Tanımlanması bu kadar basitmiş gibi gözükse de masumiyet karinesi, aslında kavramsal olarak

pek çok detaya ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda terim sorunu bu makalenin ilk inceleme konusunu oluşturmaktadır. Literatürde kişinin “masum” ya da “suçsuz” sayılması üzerine farklı görüş ve öneriler bulunmaktadır. Tercih edilen bu farklı terimlerin, tercih sebepleri, arka planları ve pratiğe ilişkin faydaları, doktrinden faydalanarak açıklanmaya çalışılacaktır.

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, tarihsel şartlarda meydana gelen değişimler ve egemenlik kavramında yaşanan kırılmalarla birlikte, bireyin devlet karşısında hatırı sayılır bir konuma yükselmesi ceza yargılamasını dönüşüme uğratmıştır. Masumiyet karinesinin izlerini taşıyan ilk metinlerin ortaya çıkmasının ve özellikle II. Dünya Savaşı’nın ardından, insan hakları evrensel bir mesele olarak görülmeğe başlanmıştır. Bu süreçte, insan haklarının korunması için evrensel ve ardından bölgesel ölçekte koruma mekanizmaları oluşturulmuştur. Söz konusu mekanizmalardan olan Avrupa Konseyi ve kendi bünyesinde oluşturduğu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, dünya kamuoyunda oldukça etkin bir konumu işgal etmektedir. Bu özelliği nedeniyle, AİHM yargılaması incelenmeye değer bulunmuştur. İç hukukta bağlayıcı kararlar ortaya koyması bakımından, Mahkemenin masumiyet karinesine dair ortaya koyduğu geniş içtihat arşivinin incelenmesiyle, literatürdeki eksikliğin giderilmesi amaçlanmaktadır.

I. “MASUMİYET KARİNESİ” KAVRAMI

A. Terim Sorunu: “Masum Sayılma” ya da “Suçlu Sayılmama” Karinesi

Bu çalışmada çoğunlukla “masumiyet karinesi” olarak kullanılan kavramın, ne şekilde ifade edilmesinin doğru olduğu doktrinde oldukça tartışmalı bir mevzudur. Bu noktada suçluluğu sabit olunca-ya kadar kişinin “masum” mu yoksa “suçlu sayılmama”sı mı gerektiği ekseninde dönen tartışma, sonuca bağlı olarak karinenin nasıl adlandırılacağını etkilemektedir.

Söz konusu karineyi 1982 Anayasası “suçluluğu hükmen sabit olunca-ya kadar, kimse suçlu sayılamaz” şeklinde düzenlerken, AİHS “bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit olunca-ya kadar masum sayılır” şeklinde düzenlemektedir. Her ikisi de aynı ilkeyi

ifade etmesine rağmen, AİHS sisteminde suçluluğu sabit oluncaya kadar bir kişiye “masum” denilirken, Anayasa sisteminde kişinin “suçlu sayılmayacağı” kabul edilmiştir.

Bir görüşe göre, suçlu sayılmamanın diğer anlamı masum sayılmaktır. Masumiyet karinesinin kişinin daha başlangıçtan itibaren masumluğunu, dürüstlüğünü, özgürlüğünü esas almakta olduğunu ifade eden Anayurt, masumiyet karinesinin suçsuzluk karinesine nazaran bireyin “adil yargılanma hakkı”nı daha koruyucu olduğunu ifade etmektedir.² Bu görüşün önemli isimlerinden Yüce, görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Suçlu sayılmamanın öteki anlamı masum sayılmaktır. Bir kimse ya suçludur ya da masumdur. Başka bir oluş imkânı yoktur. Suçlu olduğu henüz bilinmeyen bir kimseyi, masum saymak insana saygı duyan uygar bir görüşün ifadesidir. Masumluk bir kesinlik değil yalnızca bir varsayım, bir karinedir. Bu karine herhangi bir vesile ile üzerine suç şüphesini çeken bir kimseyi gerçeği araştırmadan suçlu saymaya kolayca eğilim gösteren halkoyuna karşı hukukun bir ihtarıdır. Bu anlamda masumiyet karinesinin tutuklama gibi bir zorlayıcı önlemlerle bağdaşmaz yönü yoktur. Önlem almak suçlu olmak ihtimaline karşıdır. İhtimal masum sayılmaya engel değildir. İhtimal ihtiyatı gerektirir. Ama sanığı suçlu saymaya yetmez. Suçlu sayılmayan bir kimseyi masum saymak doğrudur. Böylece sanık hakkında ihtiyatlı ve itidalli davranmak gereği de belirtilmiş olur.”³

İkinci görüş ise, “suçsuzluk” ve “masumluk” terimlerinin farklı anlamlara geldiğini ifade etmektedir.⁴ Bu görüş, düşüncelerini ceza

² Ömer Anayurt, “Adil Yargılanma İlkesi Olarak Masumiyet Karinesi,” *Dr. Şükrü Alpaslan’a Armağan* (İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2007): 177.

³ Turhan Tufan Yüce, “Sanığın Savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Hümanist İlkeleri,” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, No.1 (1988): 160.

⁴ Metin Feyzioğlu, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 48, no. 1-4 (1999): 137-138; İlhan Üzülmüş, “Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları,” *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 58, Y.18, (Mayıs- Haziran 2005): 44; Demirkol makalesinde söz konusu ilkeyi “suçsuzluk karinesi” olarak ifade etmiş, “masumiyet” teriminden bahsetmemiştir. Selami Demirkol, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında ‘Adil Yargılanma Hakkı’,” iç. *Ceza*

yargılmasının amacından hareketle açıklar. Buna göre, ceza muhakemesi hukuku bir yandan suç işleyenleri mutlaka cezalandırmak suretiyle toplumun menfaatlerini korumaya çalışırken, diğer yandan da suçsuzların cezalandırılmasını önlemek suretiyle sanığın menfaatlerini garanti altına almaya çalışmaktadır.⁵ Bu bağlamda muhakeme hukuku maddi gerçeği araştırmaktadır. Maddi gerçeğe ulaşana kadar, sanık hakkında tutuklamaya varıncaya kadar gerekli her türlü önlem alınabilecektir.⁶ Bu görüşe göre, sanığın peşinen masum sayılması, tutuklama gibi özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirleri açıklamakta yetersiz kılacaktır.⁷ Bu durumda, sanık ne masumdur

Hukuku ve Ceza Yargılamasında Son Gelişmeler Semineri, ed. Süheyl Donay, Aysun Altunkaş, Eser Olgun (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013), 150-151; Sulhi Dönmezer, "Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler," *Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, (İstanbul: Beta Yayınları, 1998); Ömer Tozman, "Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları," 318; Yener Ünver ve Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 19; Hüseyin Şık, "Suçsuzluk Karinesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, no. 1 (2008): 108; Gölcüklü de "suçsuzluk karinesi" terimini tercih etmiştir. Feyyaz Gölcüklü, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde "Adil Yargılama," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 49, 1 (2014): 220; Yalçın Şahinkaya, *Suçsuzluk Karinesi* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008); Hakan Karakahye, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6.Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2008), 146; Bahri Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5.Baskı (Ankara: Seçkin Kitabevi, 2013), 157; Şeref Gözübüyük ve Feyyaz Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulanması*, 10. Baskı (Ankara: Turhan Kitabevi, 2013), 295; Doğan Gedik ve Mahir Topaoğlu, *Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphelinin Sanık Lehine Yorumlanması* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2014), 251; Vesile Sonay Evik, "Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı," iç. *Adil yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku- Nurullah Kunter'e Armağan* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004), 301.

⁵ Nevzat Toroslu ve Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2013), 6-7.

⁶ Üzülmöz, "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları," 44.

⁷ Toroslu ve Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 7; Üzülmöz, "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları," 44; Ancak AİHM kararlarına göre, masumiyet karinesi Sözleşmenin 5/1.maddesi kapsamında kalmak koşuluyla, sanığın tutuklanmasına engel değildir. Ancak denetim organlarına göre, tutuklulukta geçen sürenin makul sınırları aşması halinde masumiyet karinesinin ihlali söz konusu olur. Âdem Çelik, "AİHS ve Türk hukukunda Masumiyet Karinesi (Suçsuzluk Karinesi)," *Terazi Hukuk Dergisi*, Ağustos, no. 36 (2009): 71.

ne de suçludur. Sanığın hukuki durumu, suçlu ile masum arasındaki çizgidedir.⁸ Centel/ Zafer de aynı görüştedir:

“Masumluk karinesi, sanığın mahkûmiyet hükmü kesinleşinceye kadar suçlu sayılmamasını ifade eder. Ancak, bu zorlayıcı bir sonuçtur. Devlet, bireyin suçlu olduğunu ileri sürerek ortaya bir ispat yükü çıkarmaktadır. Sanıklık lehine özgü bir statüdür. Sanık, ne masumdur ne de suçludur. Sanığın masum olduğu tahmin edilmektedir... Masumluk karinesi, sanığa karşı bir suçlu gibi davranılmamasını güvencelemeyi amaçlamaktadır. Şüphe ile orantılı tedbirlere başvurulması gerekir.”⁹

Doktrinde ikinci görüşü kabul eden yazarlar, bu bağlamda söz konusu ceza muhakemesi ilkesinin ifade edilmesinde Anayasanın formülünü tercih etmektedirler. Anayasa m. 38/4 ilkeyi “... suçlu sayılmaz” şeklinde formülize ederek, klasikleşmiş “masum sayılır” ifadesini değiştirmiştir.¹⁰ “Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması”nı düzenleyen Anayasanın 15.maddesi 2.fıkrasında savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde dahi dokunulamayacak çekirdek alanları belirlemiştir. Bu fıkranın ifadesine bakıldığında “... suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılmaz”¹¹ ibaresine yer verildiği görülmektedir.

⁸ Feyzioğlu, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,” 138; Benzer şekilde Centel ve Zafer de sanığın hükmü kesinleşene kadar “ne suçlu ne de masum olduğu”nu ifade etmişlerdir. Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012), 147.

⁹ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2012, 147.

¹⁰ Üzülmez, Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları, 44, Anayasa’nın 38.maddesinde yer alan “suçlu sayılmaz” ifadesi Yenisey/ Nuhoglu tarafından eleştirilmiştir. Yazarlar, klasikleşmiş formülde “masum sayılır” denilmesine rağmen, anayasada “suçlu sayılmaz” ifadesine yer verilmiş olmasının isabetli olmadığını ifade ederler. Böylece gerçekten, hem henüz mahkûm olmamış kişinin suçlu sayılmadığına göre, cezalandırılmayacağı belirtilmiş, hem de sanık iken bazı muhakeme tedbirlerinin alınması kapısı, masum sayılmadığına göre, kapatılmamış olmaktadır. Feridun Yenisey ve Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncellenmiş 5. Baskı (Ankara: Seçkin Yayıncılık, Ekim 2017), 70.

¹¹ “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,” m. 15/2, Kabul No. 2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982, RG. 9.11.1982, S. 17863 (Mükerrer).

Kullanılacak terim tercihi hakkında görüş farklılıklarına yer vermek, kavramın açıklanması ve teorisinin anlaşılması için elzemdir. Ancak, çalışmanın gidişatı açısından terim tercihi "masumiyet karinesi" yönünde olacaktır. Çalışmanın insan hakları hukukuna dair bir metni ihtiva ediyor olması ve sonraki başlıklarda ifade edileceği üzere, insan hakları uygulamasında içtihat ve metinlerde "masumiyet" teriminin tercih edilmesi, bu açıdan belirleyici olmuştur.

B. Masumiyet Karinesinin Kapsamı

1. Ceza Yargılamasının Mevcudiyeti Hakkında Tartışmalar

Masumiyet karinesi, bir kişi hakkında suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar geçerliliğini koruyan bir muhakeme ilkesidir. Lafzi yorum yapıldığında, ilk olarak sadece ceza yargılamasında uygulama alanı bulduğu söylenebilir. İtalyan Anayasa Mahkemesi içtihatları, bu anlayışın en belirgin örneğini oluşturmaktadır. Bir kararında; "suç niteliği taşıyan tavır nedeniyle, işçinin işveren tarafından haklı neden kapsamında işten çıkartılması hipotezinde, kanunun dar anlamda ceza kapsamı dışında kalan alanlarda olması nedeniyle karinenin uygulama alanı bulamayacağını" ifade etmiştir.¹² Türk Anayasa Mahkemesi de verdiği bir kararda karineyi salt ceza muhakemesi hukuku bağlamında ele aldığını şu sözlerle ifade etmiştir: "Sanık, bir ceza tehdidi altında bulunan ve bu nedenle aktüel bir savunma gereksinimi içinde bulunan kişidir. Masumiyet karinesi, savunma hakkını sanık ve gerçeğe ulaşma amacı yönünden zorunlu bir gereksinim durumuna getirmektedir."¹³

Genel kanaatin aksine AİHM'in de katıldığı diğer yaklaşım ise masumiyet karinesinin salt ceza muhakemesi ile sınırlandırılmaması gerektiğidir¹⁴. Bu görüşe göre; geniş kapsamda aleyhe sonuç doğu-

¹² Anayurt, "Adil Yargılanma İlkesi Olarak Masumiyet Karinesi," 181'den naklen.

¹³ AYM, E. 2002/70, K. 2004/56, 06.05.2004, RG. 01.06.2005, S. 25832.

¹⁴ AİHM, 2018 yılında verdiği bir kararında bu görüşte olduğunu tekrarlamıştır. Mahkemeye göre, masumiyet karinesinin kapsamının cezai meselelerde usule ilişkin güvenceyle sınırlı olmadığını, kapsamının geniş olduğunu ifade etmiştir. Bu bakımdan, masumiyet karinesi sadece ceza davası bağlamında değil, aynı zamanda cezai takibatlardan ayrı olarak yürütülen hukuk, disiplin veya diğer işlemlerle de ihlal edilebilir. AİHM, Güç v. Turkey, B.N.: 15374/11, 23.01.2018,

ran her isnada karşı masumiyet karinesi uygulama alanı bulabilecektir.¹⁵ AİHM bu hususta özerk yorum ilkesini kullanarak, bazı başvurularda ulusal hukukta ceza yargılaması sayılmayan takibat işlemlerinin de bu kapsamda masumiyet karinesi bağlamında değerlendirilebileceğini ifade etmiştir.¹⁶ Mahkeme'ye göre bir "suçlama"nın varlığı konusunda önemli olan husus suçlamanın şekli yahut zamanı ya da suçlayan makamın sıfatı değil, isnadın içeriği yani konusudur.¹⁷ Nitekim Engel ve diğerleri/ Hollanda kararı buna örnek olarak verilebilecektir. Bu kararda Mahkeme, konusu, izinden geç gelerek disiplinsizlik yapan askere iki gün hapis cezası verilmesi olan disiplin soruşturmasını¹⁸ ceza yargılaması olarak nitelendirmiş

§32. Benzer bir kararlar için ayrıca bkz: AİHM, Kemal Coşkun v. Turkey, B.N.: 45028/07, 28.04.2017, §41-42; AİHM, Urat v. Turkey, B.N.: 53561/09, 13952/11, 27.11.2018, §42; AİHM, Batiashvili v. Georgia, B.N.: 8284/07, 10.10.2019, §82; AİHM, Seven v. Turkey, B.N.: 60392/08, 23.01.2018, §43.

¹⁵ Masumiyet karinesi geniş anlamda ele alındığında, kendi aleyhine sonuç doğuracak her isnada karşı uygulama alanı bulur. Örneğin İspanyol Anayasa Mahkemesi, masumiyet karinesini bu anlamda yorumlamış ve yaptırımın olduğu her duruma bu güvencenin uygulanacağını, dolayısıyla karinenin, kişinin kendisinin aleyhine sonuçlar doğuran isnatlara karşı hukukun bütün alanlarında uygulama alanı bulacağını ifade etmiştir. 1985'ten bu yana İspanyol Hukuku'nda masumiyet karinesi, sadece ceza yargılaması hukukunda değil diğer hukuk dallarında da (medeni, idari, iş gibi) dikkate alınması gereken bir ilke konumundadır. Aynı şekilde 1789 Fransız Bildirgesi'nin 9'uncu maddesi ile 04.01.1993 tarihli bir yasayla Fransız Medeni Kanunu'na yerleştirilen 9/1 maddesi "her insan", "herkes" gibi tabirlere yer vermek suretiyle masumiyet karinesinin sadece ceza alanında değil, medeni, idare ve disiplin alanlarında da uygulama alanı bulacağını tipik bir örneğini oluşturur. Fransız Ceza Konseyi bir kararında, "suç ve cezanın yasallığı, suç ve ceza yasalarının geri yürümezliği ve savunma hakkının kutsallığı gibi ilkeler sadece yargı yerlerince işlenen cezalar için değil, ceza niteliğini haiz her türlü yaptırımda ve yargısal olmayan makamlar nezdinde de uygulama alanı bulurlar" diyerek bu anlayışı ortaya koymuştur. Anayurt, "Adil Yargılanma İlkesi Olarak Masumiyet Karinesi," 181.

¹⁶ İlyas Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, Genişletilmiş 2. Baskı (Ankara: Astana Yayınları, 2015), 563.

¹⁷ Gözübüyük ve Gölcüklü, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, 275.

¹⁸ AİHM, Weber v. İsviçre davasında disiplin yaptırımları ile ceza yaptırımları arasındaki farkı ortaya koymuştur. Buna göre, disiplin yaptırımları, belli bir gruba mensup üyelerin gruba ilişkin davranış kurallarını ihlal etmeleri halinde uygulanmaktadır. Eğer ihlal, grup dışındaki kişilere, yani daha geniş bir kesime hitap ediyorsa, artık bir disiplin kuralı olmaktan ve içerdiği yaptırım da disiplin

ve masumiyet karinesinin uygulanabileceğine karar vermiştir.¹⁹ Mahkeme bu kararında "Engel ölçütleri"²⁰ olarak ifade edilen bazı kriterler belirlemiştir. Buna göre, 6.madde bağlamında bir suç isna-dından söz edilebilmesi için suç konusu eylemin ulusal hukuktaki yerine, suçun niteliğine,²¹ yaptırımın ağırlığına²² ve bunun kişi üye-

yaptırımı olmaktan çıkar. Bu durumda ancak bir ceza yaptırımından bahsedilebilir. AİHM, Weber v. Switzerland, B.N.: 11034/84, 22.05.1990, §30-34.

¹⁹ AİHM, Engel and Others v. Netherlands, B.N.: 5100/71, 08.06.1976; Mahkeme, Albert ve Le Campste v. Belçika davasında da, doktorlara yönelik disiplin soruşturmalarında masumiyet karinesinin uygulama alanı bulması gerektiğini ifade etmiştir. AİHM, Albert and Le Compte v. Belgium, B.N.: 7299/75, 7496/76, 24.10.1983, §40. Benzer kararlar için bkz: AİHM, Wemhoff v. Germany, B.N.: 2122/64, 27.06.1968, §19; AİHM, Deweer v. Belgium, B.N.: 6903/75, 27.02.1980, §44-46; AİHM, Eckle v. Germany, B.N.: 8130/78, 15.07.1982, §73 ve §77; AİHM, Ringeisen v. Austria, B.N.: 2614/65, 16.07.1971, §110; AİHM, Can v. Austria, B. N.: 9300/81, 30.09.1985, §17.

²⁰ Anayurt, "Adil Yargılanma İlkesi Olarak Masumiyet Karinesi," 183; Örneğin Öztürk v. Almanya kararında Mahkeme, açıkça fiilin m. 6/1 bağlamında bir suç isnadı teşkil edip etmediğinin belirlenmesinin "engel ölçütleri"ne dayanılarak yapılacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda, tespit edilecek ilk husus, söz konusu suçu tanımlayan metnin davalı Devletin hukuk sistemine göre ceza hukukuna ait olup olmadığıdır. Daha sonra suçun niteliği ve nihayetinde, ilgili kişinin maruz kalabileceği cezanın niteliği ve şiddeti, 6.maddenin amacına ve niteliğine göre, olağan anlamda incelenmelidir. AİHM, Öztürk v. Germany, B. N.: 8544/79, 21.02.1984, §50.

²¹ Mahkeme organları; suçun niteliğini değerlendirirken şu faktörleri ele almaktadır: söz konusu suçun Sözleşmeye taraf diğer devletlerin belirli büyük çoğunluğunda nasıl görüldüğü (ortak payda yaklaşımı), ilgili suçun ceza hukukunda yer alan suçlarla benzerliği, uygulanan usullerin özellikleri ve bu usullerin ceza hukuku alanındaki yargısal usullerle benzerliği veya bağlantısı, suçun sadece belirli bir gruba yönelik mi yoksa konunun içeriği veya kamu yararı nedeniyle genel olarak bağlayıcı, herkesi etkileyen bir niteliği mi olduğu. Sibel İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*. 4.Baskı (İstanbul: Beta Yayınları, 2013), 86.

²² Mahkemeye göre, öngörülen yaptırım hem önleyici hem düzeltici etkiye sahip bulunuyorsa, bunun m. 6 bağlamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bkz. AİHM, Öztürk v. Germany, B. N.: 8544/79, 21.02.1984, §51; AİHM, Bendenoun v. France, B. N.: 12547/86, 24.02.1994, §47; AİHM, Ringvold v. Norway, B.N.: 34964/97, 11.02.2003, §36-38, AİHM, O v. Norway, B.N.: 29327/95, 11.02.2003, §33.

rinde doğurduğu etki ve yansımaları bakılacaktır. Mahkeme, devam eden başvurularda bu kriterleri kullanarak masumiyet karinesi içtihatlarını geliştirmiştir.²³

Türk Anayasa Mahkemesi, son kararlarında AİHM'in bu yaklaşımını benimser gözükmektedir. 20 Haziran 2019 tarihli bireysel başvuru kararında,²⁴ Mahkeme hukuk yargılamalarında da masumiyet karinesini değerlendirerek, ihlal kararı verilebileceğini gös-

²³ AİHM, Guazzardi v. Italy, B.N.: 7367/76, 06.11.1980, §92; AİHM, Ezeh and Conors v. The United Kingdom, B.N.: 39665/98, 40086/98, 09.10.2003, §52; AİHM, Jussila v. Finland, B.N.: 73053/01, 23.11.2006, §30; AİHM, Austin and Others v. The United Kingdom, B.N.: 39692/09, 40713/09, 41008/09, 15.03.2012, §41; AİHM, Sergey Zolotukhin v. Russia, B.N.: 14939/03, 10.02.2009, §50; AİHM, Escoubet v. Belgium, B.N.: 26780/95, 28.10.1999, §35-36; AİHM, Allen v. The United Kingdom, B.N.: 25424/09, 12.07.2013, §95, AİHM, Kyprianou v. Cyprus, B.N.: 73797/01, 15.12.2005, §61; AİHM, G.I.E.M. and Others v. Italy, B.N.: 1828/06, 34163/07,19029/11, 28.06.2018, §27; AİHM, Campell and Fell v. The United Kingdom, B.N.: 7819/77, 7878/77, 28.06.1984, §69; AİHM, Routsalainen v. Finland, B.N.: 13079/03, 16.06.2006, §43; AİHM, E.L., R.L. and J.O- L. v. Switzerland, B.N.: 20919/92, 29.08.1997, Concurring Opinion of Judge De Meyer; AİHM, Lutz v. Germany, B.N.: 9912/82, 25.08.1987, §54-55; AİHM, Matyjek v. Poland, B.N.: 38184/03, 24.04.2007, §53; AİHM, Demicoli v. Malta, B.N.: 13057/87, 27.08.1991, §31; AİHM, Pierre- Bloch v. France, B.N.: 24194/94, 21.10.1997, §53; AİHM, Malige v. France, B.N.: 27812/95, 23.09.1998, §35; AİHM, Khmel V. Russia, B.N.: 20383/04, 12.12.2013, §59; AİHM, N.A. v. Norway, B.N.: 27473, 18.12.2014, §40; AİHM, Flisar v. Slovenia, B.N.: 3127/09, 29.09.2011, §25; AİHM, Ieremeiov v. Romania (No.2), B.N.: 4637/02, 24.11.2009, §26; AİHM, Mikhaylova v. Russia, B.N.: 46998/08, 19.11.2015, §51-54; AİHM, Whitfield and Others v. The United Kingdom, B.N.: 46387/99, 48906/99, 57419/00, 12.04.2005, §39; AİHM, Steininger v. Austria, B.N.: 21539/07, 17.04.2012; §34; AİHM, Kasparov and Others v. Russia, B.N.: 21613/07, 03.10.2013, §38-40; AİHM, Zugic v. Croatia, B.N.: 3699/08, 31.05.2011, §64; AİHM, Rozhkov v. Russia (No.2), B.N.: 38898/04, 31.01.2017, §74-76; AİHM, Kamenos v. Cyprus, B.N.: 147/07, 31.10.2017, §50-51; AİHM, Vella v. Malta, B.N.: 69112/10, 11.02.2014, §40; AİHM, Zaja v. Croatia, B.N.: 37462/09, 04.10.2016, §86; AİHM, Blokhin v. Russia, B.N.: 47152/06, 14.11.2013, §139; AİHM, Sancaklı v. Turkey, B.N.: 1385/07, 15.05.2018, §29; AİHM, Özmurat İnşaat Elektrik Nakliyat Temizlik San. Ve Tic. Ltd. Şti. v. Turkey, B.N.: 48657/06, 28.11.2017, §24; AİHM, Chap Ltd. v. Armenia, B.N.: 15485/06, 04.05.2017, §36; AİHM, Karajanov v. "The Former Yugoslav Republic of Macedonia," B.N.: 2229/15, 06.04.2017, §43.

²⁴ AYM, S.M. Başvurusu, B.N.: 2016/6038, 20.06.2019, RG. 01.08.2019, S. 30849.

termiştir.²⁵ Başvuruya konu olan olayda, bir üniversitede araştırma görevlisi olan başvurucu S.M.'nin eski kız arkadaşı, başvurucunun sürekli olarak kendisini takip etmesi sebebiyle Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunmuştur. Aile Mahkemesi, başvurucu hakkında kişilerin huzur ve sükûnunu bozma suçundan başlatılan soruşturma kapsamında kolluk tarafından alınan tedbir kararını onaylamış ve gerekçesinde başvurucu için "şiddet uygulayan" ifadesini kullanmıştır. Ardından Savcılık tarafından yapılan soruşturma, müştekinin soyut iddiaları dışında kamu davası açılmasını gerektirir nitelikte olmadığını ve yeterlilikte delil bulunmadığını belirterek kovuşturmayaya yer olmadığı kararı vermiştir²⁶. Başvurucu da bu karar üzerine, Aile Mahkemesinin tedbir kararına itiraz etmiş ve bu itiraz "tedbir kararı verilebilmesi için şiddet uygulandığı hususunda delil ve belge aranmayacağını, mahkeme kararında kanuna aykırı bir yön bulunmadığını belirterek"²⁷ reddedilmiştir. Başvurucu, bu tedbir kararının kesinleşmesinin ardından, tedbir kararı ve kullanılan ifade sebebiyle masumiyet karinesinin ihlal edildiği öne sürmüştür. Anayasa Mahkemesi, öncelikle kişinin suçu hükmen sabit oluncaya kadar kamu makamları tarafından suçlu olarak nitelendirilemeyeceğini, suçlu muamelesine tabi tutulamayacağını ifade etmiştir. Mahkeme bu değerlendirmeyi yaparken AİHM pratiğine değinmiştir:

"Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Sözleşme'nin 6. maddesinin ikinci fıkrasının kişilerin suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılma hakkını güvence altına aldığını belirtir. AİHM, içtihatlarında masumiyet karinesi ile sağlanan güvencenin iki yönünün bulunduğunu ifade etmiştir. Ceza yargılamasının yürütülmesine dair usule ilişkin güvenceyle, sonucunda mahkûmiyet kararı dışında bir hüküm kurulan ceza yargılaması ile bağlantılı olan durumlarda daha sonra yürütülecek yargılamalar boyunca kişinin masumiyetine saygı gösterilmesinin sağlanması

²⁵ Anayasa Mahkemesi, Basın Duyurusu, Tedbir Kararında Geçen İfadeler Nedeniyle Masumiyet Karinesinin İhlal Edilmesi, 01.08.2019, BB: 78/19, Erişim Tarihi: 11.09.2019, <https://www.anayasa.gov.tr/tr/haberler/bireysel-basvuru-basin-duyurulari/tedbir-kararinda-gecen-ifadeler-nedeniyle-masumiyet-karinesinin-ihlal-edilmesi/>.

²⁶ AİHM, S.M. Başvurusu, B.N.: 2016/6038, 20.06.2019, §12.

²⁷ AİHM, S.M. Başvurusu, B.N.: 2016/6038, 20.06.2019, §14.

amaçlanır. Usule ilişkin bu kapsamda masumiyet karinesi ilkesi, ceza yargılamasının kendisinin adil olmasını sağlayacak usule ilişkin güvence olarak kamu görevlilerinin davalının suçluluğu ve eylemleri hakkında erken açıklamalarda bulunmasını yasaklar. Ancak bu husus, cezai meselelerde usule ilişkin güvence ile sınırlı olmayıp bu kapsam daha geniştir ve devletin hiçbir temsilcisinin, mahkeme kararı ile suçluluğu ispatlanıncaya kadar kişinin bir suçtan suçlu olduğunu söylememesini gerekli kılar. Bu kapsamda sadece ceza yargılamasında değil aynı zamanda ceza yargılaması ile eş zamanlı olarak yürütülen bağımsız hukuk yargılamaları, disiplin işlemleri veya diğer yargılamalarda da masumiyet karinesinin ihlali söz konusu olabilir. Sözleşme'nin 6. maddesinin (2) numaralı fıkrası kapsamındaki güvencenin ilk yönü, kişi hakkındaki ceza yargılaması sonuçlanıncaya kadar ceza gerektiren bir suçla suçlandığı süreye ilişkin iken masumiyet karinesi güvencesinin ikinci yönü, ceza yargılaması sonucunda mahkûmiyet dışında bir hüküm kurulduğunda devreye girer ve daha sonraki yargılamalarda ceza gerektiren suç karşısında kişinin masumiyetinden şüphe duyulmamasını gerektirir (Seven/Türkiye, B. No: 60392/08, 23/1/2018, § 43)".²⁸

Mahkeme, karar vericilerin kullandıkları dilin kritik önem taşıdığını ifade etmiştir.²⁹ Aile Mahkemesi'nin tedbir kararında kullanılan "şiddet uygulayan" ibaresinin, başvuru açısından suç işlediği izlenimi doğurduğunu, hakkında gerçek olmayan iddialara dayalı olarak verilen tedbir kararında kullanılan ifadelerin masumiyeti zedelediğini ifade etmiştir.³⁰ 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun³¹'un ifadesi olsa da; Anayasa Mahkemesine göre bu tabirin her olayda uygulayıcılar tarafından kullanılmasını zorunlu kılan bir hüküm bulunmamaktadır. Henüz karara bağlanmamış bir soruşturmada, kişinin suçluluğu kesinleşmedikçe bu ibarenin kullanılması, Mahkeme'nin de ifade ettiği gibi masumiyet karinesinin ihlalini teşkil etmektedir.

²⁸ AİHM, S.M. Başvurusu, B.N.: 2016/6038, 20.06.2019, §21.

²⁹ AİHM, S.M. Başvurusu, B.N.: 2016/6038, 20.06.2019, §42.

³⁰ AİHM, S.M. Başvurusu, B.N.: 2016/6038, 20.06.2019, §43.

³¹ Madde 2/1-g: "Şiddet Uygulayan: Bu Kanunda şiddet olarak tanımlanan tutum ve davranışları uygulayan veya uygulama tehlikesi bulunan kişileri..." "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun," Kanun No: 6284, Kabul Tarihi: 08.03.2012, RG. 20.03.2012, S. 23239.

2. Masumiyet Karinesinin Geçerli Olduğu Evreler

Masumiyet karinesi, kişiyi yargılama öncesi veya sırasında ve hükmün kesinleşmesine kadar koruma amacı gütmektedir.³² Kişiyi bir suç ithamında bulunulması ile masumiyet karinesinin koruma alanı başlayarak, isnat edilen suç hükmen kesinleşene kadar da devam edecektir. Bu bağlamda, ilk olarak masumiyet karinesinin geçerli olabilmesi için, öncelikle hakkında bir suç isnadının bulunması gerektiği söylenebilir. Suç isnadı ya da kişiye suç yöneltme, esasen bir kimseyi bir suç işlediği iddiasının yetkili makamlar tarafından resmen bildirilmesi anlamına gelmektedir.³³ Suç isnadının bulunduğu kabul için ceza davasının açılmış olması şart değildir.³⁴

AİHM, içtihatlarında, bir olayda suç isnadının tespiti için dava açılmış olmasını veya soruşturma başlatılmış olmasını aramamıştır. *Allenet de Ribemont / Fransa* kararında, başvuran hakkında henüz bir adli soruşturma başlatılmamış olmasına rağmen, Mahkeme Ribemont'nun polis nezaretinde tutulmasını ve gözaltına alınmasını adli soruşturmanın başlangıcı olarak kabul etmiştir.³⁵ Adli soruşturmaya paralel olarak yapılan ve İçişleri Bakanı tarafından da desteklenen basın açıklamasında Ribemont hakkında polisler tarafından yapılan açıklamaların masumiyet karinesinin ihlali olduğunu ifade etmiştir.³⁶ Mahkeme, bir başka kararında, her ne kadar Sözleşme'nin 6/1.maddesinde esas alınan bir ceza yargılamasına ilişkin unsurlar

³² Anayurt, "Adil Yargılanma İlkesi Olarak Masumiyet Karinesi," 185; AİHM, *Panteleyenkov. Ukraine*, B.N.: 11901/02, 29.06.2009, §70.

³³ Osman Doğru ve Atilla Nalbant, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar*, 2. Baskı (İstanbul: Legal Yayıncılık, 2012), 615.

³⁴ Feyzioğlu, "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi," 145; Ferry De Jong and Leonie Van Lent, "The Presumption of Innocence as a Counterfactual Principle," *Utrecht Law Review* 12, no.1 (January 2016): 36.

³⁵ AİHM, *Allenet de Ribemont v. France*, B.N.: 15175/89, 10.02.1995, §37. Konuyla ilgili detaylı bilgi için ayrıca bkz: Steven, Lonkeke, "Pre-Trial Detention: The Presumption of Innocence and Article 5 of the European Convention on Human Rights Cannot and Does Not Limit its Increasing Use," *European Journal of Crime- Criminal Law and Criminal Justice* 17, (2009): 165-180.

³⁶ AİHM, *Allenet de Ribemont v. France*, B.N.: 15175/89, 10.02.1995, 37-40.

arasında yer alsa da, masumiyet karinesinin ceza alanındaki usuli bir güvenceyle sınırlanmadığını,³⁷ olayın şartlarına göre her aşamada geçerli olabileceğini belirtmiştir. Mahkemeye göre; ayrıca suç işlediği için bir kişi hakkınsa tutuklama emri çıkartılması,³⁸ gümrük suçlarını inceleyen yetkililerin bir kişiden kanıt göstermesini istemesi ve banka hesaplarını dondurması³⁹ suç isnadı anlamına gelmektedir.

Her ne kadar Mahkeme, suç isnadının belirlenmesi için özerk yorum metodunu uyguluyor olsa da bu konuda ilkenin amaçlarının dışına çıkacak ölçüde geniş davranmamaktadır. Mahkeme, kişi hakkında bir ceza yargılanmasının başladığına veya başlatılacağına dair yeterli bir emare bulunmaması durumunda kişinin masumiyet karinesinden yararlanamayacağını ifade etmiştir. Suçun soruşturulması harici bir nedenle, örneğin sınır dışı ya da iade kapsamında alıkonulan kişiler için, masumiyet karinesi uygulanamayacaktır.⁴⁰ Aynı şekilde suç işlediğinden şüphelenilen ancak henüz hakkında bir suç isnadı yapılmayan kişiler de bu karineden yararlanamayacaklardır.

Adil yargılanmanın gereği olan bu ilke, salt yargılama aşamasında geçerli olan bir ilke değildir. Kişi hakkında masumiyet karinesinin geçerli olabilmesi için hakkında bir ceza davasının başlamış olması gerekli değildir.⁴¹ Pratikteki sonuçları düşünüldüğünde hazırlık soruşturması aşamasında masumiyet karinesinin daha fazla önem arz ettiği söylenebilir. Bu aşamada sanığa yönelik şüphe, henüz onun suçlu olabileceği yönünde çok kuvvetli değildir.⁴² Bu nedenle soruşturma görevini üstlenen merciiler, şüpheli hakkında hata riskini en aza indirmek konusunda ağır sorumluluk üstlenmiştir.⁴³

³⁷ AİHM, Ürfi Çetinkaya v. Türkiye, B.N.: 19866/04, 23.07.2013, §138.

³⁸ AİHM, Wemhoff v. Germany, B.N.: 2224/64, 27.06.1968.

³⁹ AİHM, Funke v. France, B.N.: 10828/84, 25.02.1993.

⁴⁰ David Harris, Michel O' Boyle and Colin Warbrick, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, Avrupa Konseyi, (Oxford: Oxford University Press, 2013), 302.

⁴¹ Çelik, "AİHS ve Türk hukukunda Masumiyet Karinesi (Suçsuzluk Karinesi)," 67.

⁴² Cumhuriyet Şahin, *Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması* (Ankara: Yetkin Kitabevi, 1994), 80.

⁴³ David Hamer, "A Dynamic Reconstruction of the Presumption of Innocence," *Oxford Journal of Legal Studies* 31, no. 2 (2011): 420.

AİHM, Minelli / İsviçre davasında bu hususa değinmiştir: "*Sanığın suçluluğu yasal olarak saptanmadan önce ve özellikle kendisinin savunma hakkına sahip olmadan onun suçlu olduğu hissini telkin eden adli bir karar, suçsuzluk karinesinin ihlalidir.*"⁴⁴

Mahkeme kararının temyiz edilmesi halinde masumiyet karinesinin temyiz yargılaması sonuna kadar uygulanacağı ifade edilir.⁴⁵ 1987'de karara bağlanan Nölkenbockhoff /Almanya başvurusunda, davacının kocası, bir ceza davasında mahkûm olduktan ve bu mahkûmiyet hükmünü temyiz ettikten sonra vefat etmiştir. Davacı, yerel mahkemeden eşinin ceza davasında yapmış olduğu masrafların tazmin edilmesini istemiştir. Yerel mahkeme ise "*temyiz sonunda mahkûmiyet hükmünün onanmasının kuvvetle muhtemel olduğu*" gerekçesiyle tazminat talebini geri çevirmiştir. Komisyon ise bu durumun masumiyet karinesine aykırı olduğunu ifade ederek, karinenin temyiz aşamasında da etkili bir şekilde uygulanacağını ifade etmiştir.

Ancak mahkûmiyet kararı kesinleştiğinde, kişi artık "*hakkında suç isnadı bulunan*" biri olmaktan çok, doğrudan "*suçlu*" sıfatını kazandığından, kişi hakkında masumiyet karinesi uygulanmasından bahsedilemeyecektir.⁴⁶ Buna rağmen, mahkûm edilen bir kişinin cezasına karar verilirken kendisine yeni bir suç isnadı teşkil edecek nitelikte ve derecede suç ithamında bulunuluyorsa, bu durumda masumiyet karinesi yeni suç isnadı bağlamında geçerli olmaya devam edecektir.⁴⁷ Nitekim Böhmer /Almanya kararında; mahkeme, başvurucuya daha önceki bir mahkûmiyet nedeniyle verilen ama infazı ertelenen cezayla ilgili erteleme kararını bozduğu ve mahkemenin bu bozma kararını, başvurucunun henüz yargılanmadığı bir

⁴⁴ AİHM, Minelli v. İsviçre, B.N.: 8660/79, 25.02.1983, §37.

⁴⁵ AİHM, Nölkenbockhoff v. Germany, B.N: 10300/83, 25.08.1987, §28, §41. Temyiz aşamasında masumiyet karinesi hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz: Keith A. Findley, "Innocence Protection In The Appellate Process," *Marquette Law Review*, no. 93 (2009): 591- 638.

⁴⁶ AİHM, Engel and Others v. Netherlands, B.N.: 5100/71, 08.06.1976, §49; AİHM, Konstas v. Greece, B.N.: 53466/07, 24.05.2011, §36.

⁴⁷ Harris, O' Boyle and Warbrick, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, 303.

sebepten suçlu olduğuna emin olmasına dayandırması sebebiyle masumiyet karinesinin (AİHS m. 6/2) ihlaline karar vermiştir.⁴⁸

Soruşturma veya davanın mahkûmiyet ile değil, kovuşturmayaya yer olmadığı veya beraat kararı, af, zamanaşımı gibi nedenlerle son bulması durumunda masumiyet karinesinden bahsedilip bahsedilmeyeceği konusunda kural açıktır: *“Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.”*⁴⁹ AİHS’in adil yargılanma hakkını düzenleyen 6.maddesinde masumiyet karinesi bu şekilde ifade edilmiştir. Daha önce belirtildiği gibi insan haklarına dair diğer uluslararası belge, sözleşme, bildiri ve kurallar bütününde ve iç hukuklarda masumiyet karinesi hakkında benzer bir ifade yer almaktadır. Anayurt’un da ifade ettiği gibi, bu tip durumlarda kişi hakkında davayı ya da soruşturmayı sona erdiren durum mahkûmiyet kararından kaynaklanmadığından ve isnat konusu eylemi işleyip işlemediği bir yargı kararı ile saptanmamış olduğundan masumiyet karinesi geçerliliğini korumaya devam edecektir.⁵⁰

AİHM, yürütülen soruşturmanın mahkûmiyet dışında başka bir sebeple sona ermesi durumunda yargılama masraflarının geri ödenmesi taleplerinin, Sözleşme’nin 6/2.maddesi bağlamında değerlendirilmediğini ifade etmiştir.⁵¹ Dolayısıyla, zorunlu yargı harcamalarına ilişkin istemlerin reddi, bir ceza ya da ceza anlamına gelebilecek bir önlem olarak değerlendirilemeyecek, bu bağlamda tek başına masumiyet karinesinin ihlali anlamına gelmeyecektir.⁵² Yassar Hussain / Birleşik Krallık davası buna örnektir. Söz konusu

⁴⁸ AİHM, Böhmer v. Germany, B.N.: 37568/97, 03.10.2002, §54, §70; Benzer kararlar için ayrıca bkz: AİHM, Phillips v. The United Kingdom, B.N.: 41087/98, 05.07.2001, §35; AİHM, Geerings v. The Netherlands, B.N.: 30810/03, 01.03.2007, §43.

⁴⁹ Avrupa Konseyi, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,” m. 6/2.

⁵⁰ Anayurt, “Adil Yargılanma İlkesi Olarak Masumiyet Karinesi,” 185.

⁵¹ Mahkeme 1987 tarihli bir kararında 6/2. Maddenin veya Sözleşmenin hiçbir hükmünün “suç işlemekle suçlanan” bir kişiye yargılama masraflarını geri ödeme hakkını vermediğini ifade eder. AİHM, Englert v. Germany, B.N.: 10282/83, 25.08.1987, §36.

⁵² AİHM, Lutz v. Germany, B. N. 9912/82, 25.08.1987, §59.

davada, başvuru hakkında tanıklara baskı yapma suçundan ulusal mahkemece beraat kararı verilmiştir. Başvuru beraat sonrası savunma masraflarının tazmini için mahkemeye başvurmuş, ancak mahkeme "dava dosyasında açık deliller, zorlama konusunda deliller vardır"⁵³ diyerek talebi reddetmiştir. Bunun üzerine AİHM, başvuran Hussain hakkında suçluluk şüphesi yansıtan karar gerekçelerinin karineye uygun olmadığını, ne 6/2.maddenin ne de Sözleşme'deki başka maddelerin ceza gerektiren bir suçla suçlanan kişiye davanın düşmesi durumunda özgürlüğün yasaya uygun kısıtlanması nedeniyle tazminat hakkı vermediğini belirtmiştir. Mahkeme, madde hükmünün beraat eden kişiye savunma masrafları için garanti sağlamadığını belirtmiştir.⁵⁴ Ancak, mahkemeye göre ulusal mahkemenin tazminatın reddine karar verirken kullandığı ifadeler hâkimin aslında başvuru suçlu olduğu yönünde bir görüşü yansıtmaması sebebiyle, m. 6/2'de düzenlenen masumiyet karinesi ile bağdaşmadığını da ifade etmiştir.⁵⁵

Beraat ettikten sonra, haksız tutuklama sebebiyle talep edilen tazminatın "masumluğun tam olarak belirlenememiş olması sebebiyle" reddedilmesini AİHM, masumiyet karinesinin ihlali olarak değerlendirmiştir.⁵⁶ Mahkeme, dava veya soruşturma zamanaşımına uğramış olmasına bağlı olarak düşme kararı verilmesini ve kişinin suçu işlediği kanısına varılarak mahkeme masraflarının bir kısmının ödettilmesi kararında masumiyet karinesinin ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır. Örneğin Minelli / İsviçre davasında, eğer zamanaşımı olmasaydı kendisinin "büyük olasılıkla" hüküm giyecek olduğunun bildirilmesini Mahkeme masumiyet karinesinin ihlali olarak saymıştır.⁵⁷

⁵³ AİHM, Yassar Hussain v. The United Kingdom, B.N.: 8866/04, 07.03.2006, §7.

⁵⁴ İnceoğlu, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı, 86.

⁵⁵ AİHM, Yassar Hussain v. The United Kingdom, B.N.: 8866/04, 07.03.2006, §5, 14, 19-24.

⁵⁶ AİHM, Sekanina v. Austria, B.N.: 13126/87, 25.08.1993.

⁵⁷ AİHM, Minelli v. Switzerland, B.N.: 8660/79, 25.03.1983, §37.

II. MASUMİYET KARİNESİNİN ULUSLARARASI HUKUKTAKİ YERİ

A. “Devlet-Birey İlişkisi”nde Yaşanan Dönüşümler ve Masumiyet Karinesinin Ortaya Çıkışı

Ceza muhakemesi sistemi 18. yüzyılın yarısına gelinceye kadar, sanığın cezalandırılmasını sağlamayı⁵⁸ amaçlamış ve bunun için adeta her şeyin mubah olduğu kabul edilmişti.⁵⁹ Ceza muhakemesinin sanığın cezalandırılması için araç olduğu bu dönemde sanık, yargılamanın hak ve yetkilere sahip bir süjesi olmayıp muhakemenin konusunu oluşturmaktadır.⁶⁰ Bu dönemde, Avrupa’da masumiyet karinesi kısıntılarına rastlansa da⁶¹ temel olarak ispat külfetinin itham edilen üzerinde olduğu bir sistemden bahsedilmektedir.

Bu durumun ortaya çıkardığı sorunlar ve tarihsel süreçle birlikte devlet/birey ilişkisinde yaşanan gelişmeler harmanlandığında, ceza muhakemesi hukukunda birey öncelenmeye başlanmıştır. 17.

⁵⁸ Turhan Tufan Yüce, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuk Devleti Esasları* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1968), 32.

⁵⁹ Michel Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 7. Baskı (Ankara: İmge Yayınevi, 2017), 38-39.

⁶⁰ Nur Centel ve Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 14. Baskı (İstanbul: Beta Yayınları, 2017), 6. Ülkemizde de yıllar boyunca şer’î mahkemelerde uygulanan İslam Hukuku, o zamanki diğer hukuk sistemleri gibi, ceza muhakemesini suçlunun cezalandırılması gayesine göre düzenlemiştir. Onun içindir ki İslam Hukukunda delillere büyük önem verilmiş ve belli suçların belli delillerle ispatı lüzumu kabul edilmiştir. Yenisey ve Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 70.

⁶¹ Lordlar Kamarası tarafından masumiyet karinesi, bir dönem “*ceza hukukunun altın kaplı tuvali*” olarak ifade edilmekteydi. Ömer Anayurt, “Adil Yargılanma İlkesi Olarak Masumiyet Karinesi,” 177’den naklen. 1215 Magna Carta Libertatum ve 1679 Habeas Corpus Act’te masumiyet karinesi izlerine rastlanılmaktadır. 1215 tarihli Magna Carta Libertatum 29. madde: “Eşitlerinin kanuni bir hükmü veya bir memleket kanunu olmadan hiçbir hür kişi tevkif veya hapis edilemeyecek, haklarından ve mallarından mahrum bırakılmayacak, kanun dışı edilemeyecek, sürülemeyecek, herhangi bir başka şekilde kötü muameleye maruz bırakılmayacaktır. Hiçbir hür kişiye zor kullanmayacağız ve başkalarından zor kullanmalarını istemeyeceğiz.” Ersan İlal, “Magna Carta,” *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 34, no: 1-4 (1968): 221; English Parliament, “Habeas Corpus Act,” 1679, Erişim Tarihi: 22.08.2019, <http://www.legislation.gov.uk/aep/Cha2/31/2/contents>.

ve 18. yüzyıllar, devletin sınırlandırılması çabaları ve egemenliğin dönüşüme uğratılması fikrinin meyvelerini verdiği zamanlardır. Bu dönemde, özellikle sosyal sözleşme teorisyenlerinin etkisiyle, devlet egemenliği dönüşüme uğramıştır. Özellikle 17. yüzyılın aykırı düşünürü John Locke'un etkisiyle, devlet belli sınırlar içerisine çekilmiştir. Gelecek dönemi şekillendirmek üzere, bireyin "*hayat, hürriyet, mülkiyet*"⁶² haklarının devlet tarafından korunması gerekliliğine duyulan inanç yaygınlaşmıştır.⁶³ Bireyin yüceltmeye başlaması süreci, Aydınlanma Çağıyla⁶⁴ birlikte zirveye ulaşmıştır. Aydınlanma ile bireyin aklının ön plana çıktığı, devletin bireyin özgürlüğü ve mutluluğu için var olduğu anlayışının benimsendiği bir Avrupa ortaya çıkmıştır.

18. yüzyıl sonrasında devlet/birey ilişkilerinde yaşanan kırılmaların sonucunda, birey temelli cezalandırma anlayışına geçiş yapılmıştır. "*Şüpheli veya sanığın haklarına saygılı bir şekilde gerçeğin araştırılması aşaması*"⁶⁵, devlet kudretinin kötüye kullanılmasına, adaletsizliğe, zulme karşı geniş bir tepkinin tablosudur.⁶⁶ Dönemi etkisi altına alan bireyci anlayış sanığı korumaya yönelmiştir.⁶⁷ Artık gerçek, "*her ne pahasına olursa olsun*" değil, hukuk kuralları içinde şüpheli ve sanığın insanlık onuru korunarak araştırılır.⁶⁸ İnsan haklarının korunması düşüncesine yer veren yeni anlayış, sanığın suçluluğunun yargı mercilerince saptanmasına kadar masum sayılacağı eksenini üzerine oturtulmuştur.⁶⁹ İnsancıl bir ceza hukuku yaratılması

⁶² John Locke, *Yönetim Üzerine İkinci İnceleme*, Çev. Fahri Bakırcı, 2. Baskı (Ankara: Ebabel Yayınları, Mayıs 2012), 81, §123.

⁶³ Burcu Değirmencioğlu Yıldız, "John Locke'ta Doğa Durumu ve Direnme Hakkı," *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi* 20, no. 3 (2016): 375-410.

⁶⁴ Mehmet Ali Ağaoğulları, "Aydınlanma Düşünceler Yumağı," iç. *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları, 4. Baskı (İstanbul: İletişim Yayınları, 2013), 517-540.

⁶⁵ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2017, 6.

⁶⁶ Yüce, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuk Devleti Esasları*, 32.

⁶⁷ Yüce, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuk Devleti Esasları*, 32.

⁶⁸ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2017, 7.

⁶⁹ Anayurt, "Adil Yargılanma İlkesi Olarak Masumiyet Karinesi," 174.

üzerine kafa yoran⁷⁰ Montesquieu da, Kanunların Ruhu Üzerine adlı eserinde cezalandırmanın “*insan onuru*” ile ilişkisine her fırsatta değinerek,⁷¹ masumiyet karinesi düşüncesinin felsefi alt yapısının oluşmasına katkıda bulunmuştur.

18. yüzyıl sonları- 19. yüzyıl başlarında artık “*cezayı karanlık bir şenlik haline çeviren uygulamalar*”⁷² tamamen son bulmuştur. Bu anlayışın yerleşmeye başladığının ilk göstergesi, masumiyet karinesinin 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi ile düzenlenmesi olmuştur. Bu metinle ilk defa, pozitif hukuka adım atan masumiyet karinesi, zamanla bir inançtan, olması gerekenden fazlasına dönüşerek *erga omnes* bir insan hakkı olarak kabul edilmiştir.⁷³

II. Dünya Savaşı'nın ardından modern anlamda insan hakları hukukunun doğuşuyla birlikte, 20. yüzyılda, masumiyet karinesi bir “*insan hakkı*” olarak düzenlenerek normatif dayanağa kavuşturulmuştur. 1948 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinden başlayarak pek çok ulusal ve uluslararası metinde masumiyet karinesine yer verilmiştir. Bununla birlikte evrensel ve bölgesel ölçekli insan hakları koruma mekanizmalarının temel amaçları arasında masumiyet karinesine yer verilmiştir. Küreselleşen hukuk sistemi ve bu sistem içerisinde yer alan ve yer almak isteyen devletlere yüklenen yükümlülükler arasında “*masumiyet karinesinin korunması*”na yer verilmesiyle birlikte, karine üst bir mertebeye taşınmıştır.

⁷⁰ Centel ve Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 2017, 23.

⁷¹ Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine*, çev. Fehmi Baldaş (İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2010), 103-105.

⁷² Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, 38-39. Foucault, 18. yüzyıl öncesi uygulanan azap çekmenin kaldırılmasının sadece seyirlik unsurların silinmesi anlamına geldiğini, ancak artık bedenin tutuklanması evresine geçildiğini ifade eder. Foucault, *Hapishanenin Doğuşu*, 42.

⁷³ Rodica Aida Popa, “Aspects Concerning The Presumption of Innocence in the Light of the Case Law of the European Court of Human Rights,” *Challenges Of The Knowledge Society*, (2018): 166.

B. Masumiyet Karinesinin Uluslararası Hukuktaki Normatif Dayanakları

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, yargılama hukukunda bireyin ön planda tutulmasıyla birlikte, bugünkü anlamda masumiyet karinesinden bahsedilebilecektir. Devletin egemenliğinde yaşanan kırılmalar, zamanla toplumun birey algısında değişimlere yol açmıştır. Bunun sonucu olarak, bireyin hak ve özgürlükleri olduğu ve bunların korunması fikri yaygınlaşmıştır. Bu düşünceler ilk olarak 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesiyle meyvelerini vermiştir. Ortaya konulduğu çağ itibariyle ulusal bir belge niteliğinde olan Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi, masumiyet karinesi bağlamında uluslararası hukuk metinlerine örnek teşkil etmiştir. Temel hak ve özgürlüklere ilişkin ilk modern metinlerden olan beyanname, 9. madde ile masumiyet karinesini düzenlemiştir:

*"Her insan⁷⁴ suçlu olduğuna karar verilmeye kadar masum sayıldığı için; tutuklanması kaçınılmaz olduğunda, göreceği sertlik yasa tarafından ağır bir şekilde cezalandırılmalıdır."*⁷⁵

1789'dan 1940'lı yılların ortalarına kadar, maalesef masumiyet karinesi hakkında herhangi bir pozitif gelişme olmamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri 1800'lü yılların sonundan 1900'lü yılların ortalarına kadar, dünya tarihinin kaos dönemi yaşamasıdır. Bu dönemde dünya büyük insan hakları ihlallerine şahit olunan iki Dünya Savaşı yaşamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, insan hakları fikri bugünkü anlamıyla olgunlaşmaya başlamıştır. Evrensel anlamda insan haklarının korunmaya başlamasıyla, insan hakları hukuku doğmuştur. 1945 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Şartı, pozitif insan hakları hukukunun ilk basamağını oluşturmuştur.

⁷⁴ Beyanname, burada -diğer madde metinlerinde olduğu gibi- "every man (her erkek)" ifadesini kullanmıştır. Bu durum, dönemin şartları göz önüne alındığında şaşırtıcı değildir. "Declaration of Human Rights and Civic Rights," Article 9, 26 August 1789, Erişim Tarihi: 26.02.2017, http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/anglais/cst2.pdf.

⁷⁵ "Declaration of Human Rights and Civic Rights", Article 9, 26 August 1789, Erişim Tarihi: 26.02.2017, http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/anglais/cst2.pdf.

Birleşmiş Milletler Şartı, insan haklarına dair yeni düzeni ortaya koyan çok genel ilkelere yer vermiştir. Başlangıç kısmından itibaren Birleşmiş Milletler (BM) üyesi devletler için “temel insan haklarına saygı”nın gösterilmesi, bu amaçla “devletlerarası iş birliğinin sağlanması” ve “daha geniş bir özgürlük alanı”nı temin etme gibi belli başlı yükümlülükler öngörülmüş olsa da BM Şartı’nda açıkça “masumiyet karinesi”nden bahsetmemiştir⁷⁶. Bu durum, BM Şartı’nın insan hakları hukukunun oluşturulması yolunda ilk adımı teşkil etmesinden kaynaklanmaktadır. Şart’ın ardından BM nezdinde hazırlanan 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinde ise, temel hak ve özgürlükler açıkça ifade edilmiş ve 11. maddede masumiyet karinesi düzenlenmiştir:

*“Kendisine bir suç yüklenen herkes, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı açık bir yargılama sonunda, yasaya göre suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz sayılır.”*⁷⁷

İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinin ardından BM, düzenlediği pek çok sözleşme, bildirme, statü ve standart kurallarda masumiyet karinesine yer vermiştir.⁷⁸ Böylece, BM masumiyet karinesine verdiği önemi sürekli olarak vurgulamıştır.

⁷⁶ BM Genel Kurulu, “Birleşmiş Milletler Antlaşması,” 1945, Erişim Tarihi: 22.07.2019, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>.

⁷⁷ BM Genel Kurulu, “İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si,” m. 11, 10 Aralık 1948, Erişim Tarihi: 22.08.2019, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>.

⁷⁸ 16 Aralık 1966 tarihli Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 14/2.maddesinde; “Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, hukuka göre suçluluğu kanıtlanıncaya kadar masum sayılma hakkına sahiptir” hükmüne yer verilmiştir. BM Genel Kurulu, “Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi,” 16 Aralık 1966, Erişim Tarihi: 09.03.2016, WEB: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>; 1955’te Cenevre’de toplanan Suçların Önlenmesi ve Suçluların İslahı üzerine Birinci Birleşmiş Milletler Konferansı tarafından kabul edilen ve Ekonomik ve Sosyal Konsey’in 31 Temmuz 1957 tarih 663 C (XXIV) Sayılı kararıyla kabul edilen Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kurallarına İlişkin Birleşmiş Milletler Belgesi’nin 84/2.maddesinde; “Hükümlü olmayan mahpusların masum oldukları varsayılır ve kendilerine buna göre muamele yapılır”⁷⁸ hükmüne yer verilmiştir. BM Ekonomik ve Sosyal Konsey, “Mahpusların İslahı İçin Asgari

Birleşmiş Milletlerin kurulmasının hemen ardından bölgesel insan hakları koruma mekanizmaları oluşturulmaya başlanmıştır. Bu mekanizmalar, birer insan hakları sözleşmesi- bildirgesi çerçevesinde toplanmıştır. Söz konusu metinlerde masumiyet karinesi açıkça düzenlenmiştir. Bölgesel insan hakları metinleri arasından, ilk olarak 2 Mayıs 1948 tarihli Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirgesi'nde masumiyet karinesi düzenlenmiştir:

Standart Kurallar," 30 Ağustos 1955, Erişim Tarihi: 09.03.2017, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/876b6--Mahpuslarin-Islahi-Icin-Asgari-Standart-Kurallar.pdf>; 9 Aralık 1988 tarihinde kabul edilen Herhangi bir Biçimde Tutuklanan ve Hapsedilen Kişilerin Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler İlkeler Bütünü'nün 36.maddesinde şu hükme yer verilir: "*Suç işlediğinden kuşkuyla veya hakkında bir suç isnadı bulunan tutulu bir kimse, savunması için gerekli bütün güvencelere sahip olduğu aleni bir yargılama sonunda hukuka göre suçluluğu kanıtlanıncaya kadar masum sayılır ve buna göre muamele görür.*" BM Genel Kurulu, "Herhangi bir Biçimde Tutuklanan ve Hapsedilen Kişilerin Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler İlkeler Bütünü," 9 Aralık 1988 tarih, 43/173 sayılı kararı, Erişim Tarihi: 09.03.2017, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/528b7--Herhangi-Bir-Bicimde-Tutulan-veya-Hapsedilen-Kisilerin-Korunmasi-Icin-Prensipler-Butunu.pdf>; 20 Kasım 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 40/2-b-i maddesinde de masumiyet karinesine yer verilmiştir: "*...hakkında isnat yasal olarak ispat edilinceye kadar her çocuk masum sayılır.*" BM Genel Kurulu, "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme," 20 Kasım 1989, Erişim Tarihi: 09.03.2017, http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf; 14 Aralık 1990 tarihli BM Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması İçin Kurallar'ın 17.maddesinde masumiyet karinesine yer verilmiştir: "*... göz altında olan veya yargılama devam ederken tutuklu bulunan küçükler masum sayılır ve bu çerçevede işlemlere tabi tutulurlar.*"⁷⁸ BM Genel Kurulu, "Birleşmiş Milletler Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması İçin Kurallar," 14 Aralık 1990 tarih, 45/113 sayılı kararı, Erişim Tarihi: 09.03.2017, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/619b9--Ozgurlugunden-Yoksun-Birakilmis-Kucuklerin-Korunmasi-Icin-Kurallar.pdf>; 17 Temmuz 1998'de kabul edilen Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nün "*masumiyet karinesi*" başlıklı 66.maddesine göre, "*... aksi mahkeme kararıyla tespit olununcaya kadar herkes masum sayılma hakkına sahiptir*" International Criminal Court, "Roma Statute of International Criminal Court", 17 June 1998, Erişim Tarihi: 22.08.2019, https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aef7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf.

“...kendisine bir suç isnadı yapılan herkes, isnadın yargı yerince ispatına kadar masum sayılır.”⁷⁹

Avrupa bölgesindeki; insan haklarını, hukukun üstünlüğünü ve çoğulcu demokrasi ilkelerini korumak ve güçlendirmek⁸⁰ iddiasıyla 1949’da oluşturulan Avrupa Konseyi, 1950 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni hazırlamış ve yürürlüğe koymuştur. 4 Kasım 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6. maddesinin 2. fıkrasında adil yargılama⁸¹ hakkının bir gereği olarak masumiyet karinesine yer verilmiştir:

“Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır.”⁸²

Avrupa Konseyi nezdinde, masumiyet karinesini düzenleyen pek çok belgeye rastlanılmaktadır. Bakanlar Komitesi’nin 1987 Tutuklulara Uygulanacak Asgari Kurallar Bildirisi’nin 84. maddesinde “kişinin kendisine isnat edilen suç ispatlanuncaya kadar masum sayılacağı”⁸³ ifade edilmiştir. 1990 Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) Kopenhag Belgesi’nde ise “herkes suçluluğu yasaya uygun olarak kanıtlanmadığı sürece suçsuz sayılır”⁸⁴ ibaresine yer verilmiştir.

⁷⁹ Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirgesi, m. 26, 2 Mayıs 1948, Erişim Tarihi: 09.03.2017, http://www.canaktan.org/hukuk/insan_haklari/yirminci-yuzyilda/amerikan-insan-haklari.htm; 1969 Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8/2. maddesinde de masumiyet karinesi düzenlenmiştir: “Bir suç işlemekle suçlanan her kişi, suçluluğu kanunen kanıtlanmadığı sürece masum sayılır.” American Convention on Human Rights, 22 November 1969, Erişim Tarihi: 28.10.2019, <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>.

⁸⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Avrupa Konseyi,” Erişim Tarihi: 19.09.2019, http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_tr.mfa.

⁸¹ Adil yargılanma hakkı için “dürüst muhakeme” ifadesi de kullanılmaktadır. Metin Feyzioğlu, *Tanıklık ve Dürüst Muhakeme* (Ankara: US-A Yayıncılık, 1998), 1.

⁸² Avrupa Konseyi, “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi,” m. 6/2, 4 Kasım 1950, Erişim Tarihi: 26.01.2017, http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf.

⁸³ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, “Avrupa Cezaevi Kuralları” Başlıklı (87) 3 No’lu Tavsiye Kararı, 12 Şubat 1987, Erişim Tarihi: 09.03.2017, [https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/281bb1-Avrupa-Konseyi-Bakanlar-Komitesinin-%E2%80%9CAvrupa-Cezaevi-Kurallari%E2%80%9D-Baslikli-\(87\)-3-No%E2%80%99lu-Tavsiye-Karari.pdf](https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/281bb1-Avrupa-Konseyi-Bakanlar-Komitesinin-%E2%80%9CAvrupa-Cezaevi-Kurallari%E2%80%9D-Baslikli-(87)-3-No%E2%80%99lu-Tavsiye-Karari.pdf).

⁸⁴ AGİK, “İnsani Boyut Konferansı ile İlgili Kopenhag Toplantısı Belgesi,” 5-29 Haziran 1990, Erişim Tarihi: 09.03.2017, http://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2016/03/KopenhagBelgesi_TUR-.pdf.

Avrupa Birliği düzeyinde 2000 yılında kabul edilen Avrupa Temel Haklar Sözleşmesi'nin 48. maddesinde ise masumiyet karinesine şu şekilde yer verilmiştir: "*Kendisine karşı ithamda bulunulan bir kişinin, yasaya göre suçlu olduğu kanıtlanıncaya kadar masum olduğu kabul edilecektir.*"⁸⁵

Bölgesel koruma mekanizmalarından Afrika Birliği Örgütü tarafından hazırlanan 26 Haziran 1981 tarihli Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'nın 7/1-b hükmünde masumiyet karinesinden bahsedilmiştir:⁸⁶

"Her birey davasının dinlenilmesine hak sahibidir. Bu hak... yetkili bir mahkeme yahut yargı yeri tarafından suçluluğu kanıtlanana dek masum sayılma hakkını... kapsar."

Pek çok devletin temel yasasında masumiyet karinesinin özel olarak koruma altına alındığı görülmektedir. Ancak gerçek anlamda devletlerin, kamu gücünü kullandıkları ya da bu gücün kullanılmasına imkân tanıdıkları alanlarda bireylerin masumiyetlerini esas alarak hareket edip etmedikleri, anayasal düzenlemelerden çok başka bir husustur. Salt anayasal, yasal düzenlemeler; ülkelerin insan hakları karnelerini ortaya koymakta yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda incelenecek olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları, masumiyet karinesiyle ilgili devlet pratiklerini göstermek açısından faydalı olacaktır.

⁸⁵ Avrupa Birliği, "Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi," 2000, Erişim Tarihi: 12.03.2017, <http://www.avrupa.info.tr/tr/node/708>.

⁸⁶ Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı, m. 7/1-b, 26 Haziran 1981, Erişim Tarihi: 09.03.2017, <https://burakgemalmaz.files.wordpress.com/2015/05/01-1981-june-27-af-ihhc59f.pdf>; 1994 Arap İnsan Hakları Şartı'nın 7.maddesinde de masumiyet karinesinden bahsedilmiştir: "*Sanık... suçlu olduğu ispatlanana kadar masum kabul edilir.*" Arab Charter on Human Rights, 15 September 1994, Erişim Tarihi: 28.10.2019, <http://www.humanrights.se/wp-content/uploads/2012/01/Arab-Charter-on-Human-Rights.pdf>.

III. AİHM İÇTİHATLARI BAĞLAMINDA MASUMİYET KARİNESİNİN KORUNMASI

A. AİHM'in Terim Tercihi

Karineye ilişkin terim sorunu, literatürde çok tartışılmış ve görüş farklılıkları meydana gelmiştir. Ancak, genel kanaat karinenin ifade edilmesinde “*masumiyet*” teriminin tercih edilmesinden yana olmuştur. Nitekim, insan haklarına dair uluslararası hukuk belgelerinde de “*masumiyet (innocence)*” teriminin kullanıldığı görülmektedir.

Bu bağlamda, AİHM tarafından değerlendirmelerde masumiyet karinesinin değerlendirilmesinde hangi terimin kullanıldığı önem arz etmektedir. Mahkeme kararları incelendiğinde, sözleşmenin 6/2. maddesinde düzenlenen karinenin ihlali iddiasıyla yapılan başvurular içinde 1022 başvuruda⁸⁷ mahkeme “*masumiyet karinesi (presumption of innocence)*” terimini kullanmıştır. Karar kısmında olmamak üzere, sadece iki başvuruda Mahkeme “*suçsuzluk*” terimine yer vermiştir.⁸⁸

AİHM içtihatlarında yer alan “*masumiyet karinesi*” tercihinin, Mahkeme tarafından hazırlanan diğer metinlerde ne yönde olduğu da tespit edilmelidir. AİHM tarafından hazırlanan ve resmi olarak yayınlanan raporlar, yıllık raporlar, içtihatlarla ilişkin bilgi notları, ülke raporları, konuşmalar, istatistikler, anketler, el kitapları incelendiğinde, yine “*masumiyet*” teriminin tercih edildiği görülmektedir.⁸⁹ Öyle ki, Mahkeme bu tip yayınlarının hiçbirinde “*suçsuzluk*” terimini kullanmamıştır.⁹⁰

⁸⁷ HUDOC, “Presumption of Innocence,” Erişim Tarihi: 19.09.2019, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22presumption%20of%20%26%20%26%20innocence%22%22%5D%2C%22article%22:%5B%226-2%22%5D%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22JUDGMENTS%22%2C%22DECISIONS%22%5D%7D>.

⁸⁸ AİHM, E.L, R.L. and J.O.-L. v. Switzerland, B.N.: 2019/92, 29.08.1997, §49; AİHM, A.P., M.P. and T.P. v. Switzerland, B.N.: 19958/92, 29.08.1997, §44.

⁸⁹ European Court of Human Rights, “Innocence,” Erişim Tarihi: 20.09.2019, https://echr.coe.int/sites/search_eng/pages/search.aspx#%7B%22fulltext%22:%5B%22innocence%22%5D%7D.

⁹⁰ European Court of Human Rights, “Blamelessness,” Erişim Tarihi: 20.09.2019, https://echr.coe.int/sites/search_eng/pages/search.aspx#%7B%22fulltext%22:%5B%22blamelessness%22%5D%7D.

B. AİHM Korumasının Kapsamı

Tarihsel gelişimine bakıldığında, özellikle 18. yüzyıl ve sonrasında etkili bir şekilde kendisinden söz ettiren masumiyet karinesi, tarihe damga vuran çeşitli belgelerde, insan hakları metinlerinde ve devletlerin anayasalarında yer verilmiştir. II. Dünya Savaşı'nın ardından insan hakları hukukunun doğuşu ile birlikte, insan haklarının korunmasına dair evrensel ve bölgesel düzlemde pek çok bildirge ve sözleşme düzenlenmiştir. Bunlardan birisi, ilkeleriyle sınırlarını aşarak küresel düzlemde de etki doğuran Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir. Sözleşme'nin denetleme organı olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ise kurulduğu tarihten bu yana öncelikli olarak Sözleşme ve ek protokollerde yer alan temel hak ve hürriyetleri korumak için çalışmaktadır. Bu bağlamda, taraf devletlerin yetki alanı dâhilindeki kişilerin insan haklarını ihlal edip etmediğini ya da bu konudaki yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini denetlemektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, insanı insan yapan temel değerlerden biri olan “*masumiyet*”i, insanlık onuru ve ile ilişkilendirerek⁹¹ “*masumiyet karinesi*” ile koruma altına almıştır. Masumiyet karinesi, AİHM tarafından en çok üzerinde durulan ve düzenli olarak içtihat geliştirilen ilkelerden biridir.⁹² Bireyin, devlet karşısında korunmaya muhtaç bir konumda bulunması Mahkeme'yi bu konuda daha hassas bir konuma itmiştir. Mahkeme, özellikle kişinin masumiyetinin taraf devlette kamuoyunu oluşturan basın-yayın organlarına, masumiyeti ile ilgili bir ithamda bulunan ve bunu etkileyecek konumda bulunan yargı organlarına ve kamu otoritelerine karşı korunması gerektiğini ifade etmiş ve içtihatlarını bu yönde geliştirmiştir⁹³.

⁹¹ AİHM, *Tsvetkova and Others v. Russia*, B.N.: 54381/08, 10939/11, 13673/13, 69739/14, 52440/15, 70724/14, 10.04.2018, §192.

⁹² HUDOC, “Violations by Article and State,” Erişim Tarihi: 13.09.2019, https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2018_ENG.pdf.

⁹³ Council of Europe/ European Court of Human Rights, *Guide on Article 6 Right to Fair Trial*, 2014, 34-38, Erişim Tarihi: 28.10.2019, <https://rm.coe.int/1680304c4e>.

1. Basın /Yayın Organlarına Karşı Koruma

Uygulamada, basın yoluyla masumiyet karinesinin ihlalinin iki şekilde ortaya çıkabildiği görülmüştür: Bizzat resmi makamlar yaptıkları basın açıklamaları ile masumiyet karinesini ihlal edebilir ve basın yayın organlarının adli haberleri verirken kullandıkları üslup veya herhangi bir neşriyatta kullanılan ifadeler masumiyet karinesinin ihlalinin oluşturabilir.⁹⁴ Masumiyet karinesinin kamu otoritelerine karşı korunması ayrı bir başlık altında inceleneceğinden burada sadece basın-yayın organlarının ihlallerine değinilecektir.

Açıktır ki bu inceleme yapılırken masumiyet karinesi ile basın özgürlüğü karşı karşıya gelmektedir. Bu açıdan, basın özgürlüğünün sınırlarının ne olması gerektiği, hangi noktada kişi hak ve özgürlüklerine temas ederek, onun onur ve saygınlığını zedeleyebileceği önem arz etmektedir. 1982 Anayasasının 28. maddesinde düzenlenen basın özgürlüğünün sınırlanmasında, düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğünü düzenleyen 26. madde ve bilim ve sanat hürriyetine yer veren 27. madde hükümlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Buna göre; *“Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.”*⁹⁵ 27/2. madde gereğince; basın özgürlüğü *“...Anayasanın 1inci, 2inci ve 3üncü maddeleri, hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla”* kullanılamayacaktır.

Anayasa m. 90⁹⁶ gereğince, Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de konu bakımından önem arz etmektedir.

⁹⁴ Üzülmaz, *“Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları,”* 52.

⁹⁵ *“Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,”* m. 26/2.

⁹⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m. 90/5: *“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”*

AİHS m. 10'da düzenlenen ifade özgürlüğü kapsamında yer alan basın özgürlüğü⁹⁷ ilgili maddenin ikinci fıkrasında belirtilen sınırlamalara tabidir. Bu bağlamda basın özgürlüğü "...başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için"⁹⁸ bazı sınırlamalara tabi tutulabilecektir. Madde metninden de anlaşıldığı üzere henüz hükmen suçlu kabul edilmeyen kişilerin onur ve saygınlığının korunması, kişilerin masumiyetlerinin ihlal edilmemesi amacıyla basın özgürlüğü sınırlandırılabilir.

Bu konuda iç hukukumuzda da düzenlemeler yapılmış, basın yayın yoluyla masumiyet karinesinin ihlali önlenmeye çalışılmıştır. Basın Kanunu 3. maddesinde sınırlarıyla birlikte, basın özgürlüğü düzenlenmiştir: "*Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlakının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir.*"⁹⁹ Yine, "*soruşturmanın gizliliği*"ni düzenleyen Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) m. 157 de masumiyet karinesine atıf yapmaktadır: "*Kanunun başka hüküm koyduğu hâller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir.*"¹⁰⁰ Yine duruşma esnasında "*ses ve görüntü alıcı aletlerin kullanılması yasağı*"¹⁰⁰ni düzenleyen CMK m. 183 de basın-yayın organlarını sınırlamayı amaçlamaktadır: "*180inci maddenin beşinci fıkrası ile 196ncı maddenin dördüncü fıkrası hükmü saklı kalmak üzere, adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda her türlü sesli veya görüntülü kayıt veya nakil olanağı sağlayan aletler kullanılamaz. Bu hüküm, adliye binası içerisinde ve dışın-*

⁹⁷ Yaşar Salihpaşaoğlu, *Türkiye'de Basın Özgürlüğü* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007), 24-25.

⁹⁸ Avrupa Konseyi, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi," m. 10/2.

⁹⁹ "Basın Kanunu", Kanun No: 5187, Kabul Tarihi: 09.06.2004, RG. 26.06.2004, S. 25504.

¹⁰⁰ "Ceza Muhakemesi Kanunu," Kanun No: 5271, Kabul Tarihi: 04.12.2004, RG. 17.12.2004, S. 25673, m. 157.

daki diğer adli işlemlerin icrasında da uygulanır.” Türk Ceza Kanunu’nda suç olarak düzenlenen “gizliliğin ihlali”¹⁰¹ (TCK m. 285), “ses ve görüntülerin kayda alınması”¹⁰² (TCK m. 286) da basın sınırlandırılarak masumiyet karinesinin korunması amacına yöneliktir.

Güncel, kamuoyunun ilgisini çeken ve açıklanmasında kamu yararı bulunan olayların, görüşlerin, yorumların ve eleştirilerin açıklanması haber olup böyle bir haberin gerçeğe uygun ve objektif ölçütler içerisinde açıklanması basın mesleğinden doğan bir hakkın kullanılmasıdır. Ancak bu yapılırken kişi onurunu zedeleyici haberler yapılmamalıdır. Yapılan gerçeğe aykırı veya önyargı içeren haberlerle yargı makamlarının yönlendirilmemesi ve masumiyet karinesinin ihlaline sebep olunmaması gerekmektedir. “Gazetecilik Etiği” hakkında Avrupa Parlamentosu tarafından verilen kararda da ifade

¹⁰¹ “(1) Soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun oluşabilmesi için; a) Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğinin açıklanması suretiyle, suçlu sayılmama karinesinden yararlanma hakkının veya haberleşmenin gizliliğinin ya da özel hayatın gizliliğinin ihlal edilmesi, b) Soruşturma evresinde yapılan işlemin içeriğine ilişkin olarak yapılan açıklamanın maddi gerçeğin ortaya çıkmasını engellemeye elverişli olması, gerekir. (2) Soruşturma evresinde alınan ve soruşturmanın tarafı olan kişilere karşı gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğini ihlal eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. (3) Kanuna göre kapalı yapılması gereken veya kapalı yapılmasına karar verilen duruşmadaki açıklama veya görüntülerin gizliliğini alenen ihlal eden kişi, birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır. Ancak, bu suçun oluşması için, tanığın korunmasına ilişkin olarak alınan gizlilik kararına aykırılık açısından aleniyetin gerçekleşmesi aranmaz. (4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçların kamu görevlisi tarafından görevinin sağladığı kolaylıktan yararlanılarak işlenmesi halinde, ceza yarısına kadar artırılır. (5) Soruşturma ve kovuşturma evresinde kişilerin suçlu olarak algılanmalarına yol açacak şekilde görüntülerinin yayınlanması halinde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (6) Soruşturma ve kovuşturma işlemlerinin haber verme sınırları aşılmaksızın haber konusu yapılması suç oluşturmaz.” “Türk Ceza Kanunu,” m. 285, Kanun no. 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004, RG. 12.10.2004, S. 25611.

¹⁰² “(1) Soruşturma ve kovuşturma işlemleri sırasındaki ses veya görüntüleri yetkisiz olarak kayda alan veya nakleden kişi, altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” “Türk Ceza Kanunu,” m. 286.

edildiği gibi "Gazetecilikte ortaya konulan bilgi ve görüşler hakkında, özellikle hala yargılaması devam eden davalarda, masumiyet karinesine saygı duyulmalı ve yargıda bulunmaktan kaçınılmalıdır."¹⁰³ Üzülmez'in ifadesiyle, basın-yayın organları, kitleyi ilgilendiren suç haberlerini heyecanları sömürecek biçimde vermektan kaçınmalı, itham altında bulunan kişi yönünden suçsuzluk karinesini suçluluk karinesine dönüştüren yazılar yazmamalı ve henüz bir yargılama makamı önüne çıkmamış sanığın önceden kamuoyunda mahkûm edilmesine sebep olunmamalıdır.¹⁰⁴

Masumiyet karinesi, suçüstü hali de dâhil olmak üzere, şüpheli kişilerin medyada, kamuoyu önünde "fail" olarak nitelendirilemeyeceğini öngörür.¹⁰⁵ Avrupa İnsan Hakları Komisyonu vermiş olduğu Ensslin, Baader, Raspe /Almanya kabul edilebilirlik kararında buna değinmiştir. Kararda, Kızıl Ordu Fraksiyonu üyeleri başvuru- cular hakkında basında çıkan "haydutlar", "suçlular", "katiller takımı" gibi tanımlamaları masumiyet karinesi ve mahkemeleri etki altında bırakma özelinde değerlendirmiştir.¹⁰⁶

¹⁰³ Council of Europe, "Parliamentary Assembly," "Ethics of Journalism," Resolution 1003 (1993), Erişim Tarihi: 01.09.2019, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16414>.

¹⁰⁴ Üzülmez, "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları," 53-54.

¹⁰⁵ Friedrich- Christian Schroeder, "'Ceza Muhakemesinde "Dürüst Yargılama" İlkesi," çev. Cumhur Şahin, Prof. Dr. M. Şakir Berki'ye Armağan, Konya: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, (1996): 273.

¹⁰⁶ AİHM, G. Ensslin, A. Baader, J. Raspe c. Republique Federale D'Allemagne, B.N.: 7572/76, 7586/76 et 7587/76, 08.07.1978, B- Ş15, 87; Komisyon 1967 tarihli X ve Y / Hollanda başvurusunda her ne kadar kabul edilemezlik kararı vermiş olsa da, masumiyet karinesine dair değerlendirmeler yapmıştır. Başvuruya konu olan olay, başvuranların suçlu olduklarına ilişkin ifadeler içeren basın bildirimleri hazırlanmasıdır. Başvuranların, kendilerinin gözaltında olduğu sırada yayınlanan bu bildirimlerdeki kanaatleri değiştirebilecek ve halkta masumiyetleri yönünde bir inanç oluşturabilecek yeterli imkânlarla sahip olmamaları durumu Komisyon tarafından irdelenmiştir. AİHM, X and Y v. Hollanda, B.N.: 2291/64, 01.06.1967; AİHM, H.L. v. Poland, B.N.: 14781/07, 38824/09, 41361/09, 42875/09, 15.09.2015; AİHM, Dun Roy and Malaurie v. France, B.N.: 34000/96, 03.10.2000. Benzer bir dava ve detaylı açıklamalar için ayrıca bkz: Carlos Barber- Marcia and Marcia- Angeles, Galvin- Arias, "Presumption of Innocence and Journalistic Ethics: The Aitana Case," *Revista Latina de Comunicacion Social*, (2012): 356-387.

Mahkeme basın özgürlüğü ile masumiyet karinesi / adil yargılanma hakkı ihlallerine ilişkin değerlendirmelerinde her iki hak arasında adil bir denge kurmaya¹⁰⁷ çalışmaktadır. Buna örnek bir karar olan Verlagsgruppe Droemer Knauer GMBH & Co. KG / Almanya kararında, başvuran bir yayınevidir. Bu şirket, yayınladığı bir kitapta bir kişinin mafya üyesi olduğunu ifade etmiş ve bu sebeple yayınevi hakkında 10.000 Euro para cezasına hükmedilmiştir. Yayınevi bunun basın özgürlüğünün ihlali olduğu iddiasıyla Mahkemeye başvurmuş ve davaya konu olan ithamını Federal Suç Araştırmaları Bürosu'nun raporuna dayandığını ifade etmiştir.¹⁰⁸ Her ne kadar yayın evi basının kamuoyundaki tartışmalara katkıda bulunurken resmi raporların içeriğine ya da bağımsız bir araştırma yapmak zorunda kalmaksızın Cumhuriyet Savcılığındaki bir basın görevlisinin sağladığı bilgilere dayanma hakkına sahip olduğunu ifade etse de Mahkeme bunu kabul etmemiş ve ulusal makamlar tarafından Mahkeme içtihadında belirtilen kriterlere uygun olarak¹⁰⁹ yaptığını ve ihlal olmadığı kararına varmıştır.¹¹⁰ 2005 tarihli Karakaş ve Yeşilirmak / Türkiye kararında da, Mahkeme başvuruçuların basın açıklaması temelli masumiyet karinesi ihlal iddialarının salt Sözleşmenin 6/2. maddesi kapsamında değerlendirilemeyeceğini, "AİHM'in 10. maddesi tarafından teminat altına alınan ifade özgürlüğü, bilgi alma ve verme özgürlüğünü"¹¹¹ de değerlendirmesi gerektiğini ifade etmiştir.

¹⁰⁷ AİHM, Verlagsgruppe Droemer Knauer GMBH & Co. KG v. Germany, B.N.: 35030/13, 19.10.2017, §36.

¹⁰⁸ AİHM, Verlagsgruppe Droemer Knauer GMBH & Co. KG v. Germany, B.N.: 35030/13, 19.10.2017, §5.

¹⁰⁹ Mahkeme, adil dengeye ilişkin değerlendirmesini belirlediği "tartışmanın kamu yararına katkısı, haber raporunun konusu, bilgi edinme ve doğruluğu sağlama yöntemi, ilgili kişinin geçmişi, kamu tarafından bilinirliği, yayının içeriği, şekli ve sonuçları ve uygulanan yaptırımın ciddiyeti" kriterleri çerçevesinde yürütmüştür. AİHM, Verlagsgruppe Droemer Knauer GMBH & Co. KG v. Germany, B.N.: 35030/13, 19.10.2017, §39.

¹¹⁰ AİHM, Verlagsgruppe Droemer Knauer GMBH & Co. KG v. Germany, B.N.: 35030/13, 19.10.2017, 61-62; Benzer bir karar için ayrıca bkz: AİHM, White v. Sweden, B.N.: 42435/02, 19.09.2016.

¹¹¹ AİHM, Karakaş ve Yeşilirmak v. Türkiye, B.N.: 43925/98, 28.06.2005, §50.

9 Haziran 2004 tarihli Chauvy ve Diğerleri / Fransa¹¹² kararında Mahkeme, adil denge değerlendirmesini yapmaksızın, üç aşamalı bir test kullanarak karara varmıştır. Söz konusu başvuruda, başvuranlar ihlal konusu olan Aubrac, Lyon 1943 isimli kitabın yazar ve editörleridir. Bu kitapta İkinci Dünya Savaşı ve Fransız Devrimiyle ilişkisine ilişkin bazı tarihsel gerçeklerin yer aldığı iddia edilmiş ve Aubrac'ler bazı suçlamalarla karşı karşıya bırakılmıştır.¹¹³ Aubrac'ler kişilik haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle yerel Mahkemeye başvurmuşlar ve Mahkeme tazminata hükmetmiştir. Kitap piyasadan toplatılmamış ancak yerel mahkeme piyasada yer alan nüshalara bu kararın iliştilmesi talimatı vermiştir. Bunun üzerine, yazar, editör ve yayınevinin sahibi AİHM'e başvurmuştur. AİHM ise yaptığı değerlendirmede, yazar ve yayınevinin yayınladıklarının sonuçlarına katlanmaları gerektiğini, kitabın içeriğinin iftiraya sebep olduğunu ve bu durumun yazar tarafından öngörülebilir olduğunu, tarihsel gerçekliğin ifade özgürlüğünün bir parçası olduğunu ancak tartışmanın parçası olan meselenin belirlenmiş tarihsel gerçeklik kategorisine ait olmadığını, kısaca başvuranların ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin amaçlanan meşru amaçla orantısız olduğunun söylenemeyeceğini belirterek¹¹⁴ bunun Sözleşme'nin ihlalini oluşturmadığına karar vermiştir.

2. Yargı Organlarına ve Yargısal İşlemlere Karşı Koruma

Bir yandan yargılama süreciyle diğer yandan da hüküm ile ilgili bir işleve sahip¹¹⁵ olan masumiyet karinesi yargılama organları karşısında korunmaya muhtaçtır. Şüpheli veya sanık hakkında, hürriyeti bağlayıcı veya maddi bir karşılığı olan cezaya hükmedecek olan yargıcın tavrı ve düşüncesi, yargılama sürecinde oldukça önemli bir etmendir.¹¹⁶ Masumiyet karinesi, hâkimin sanığın iddia edilen suçu

¹¹² AİHM, Chauvy and Others v. France, B.N.: 64951/012, 9.06.2004.

¹¹³ AİHM, Chauvy and Others v. France, B.N.: 64951/012, 9.06.2004, §10.

¹¹⁴ AİHM, Chauvy and Others v. France, B.N.: 64951/012, 9.06.2004, §80.

¹¹⁵ Anayurt, "Adil Yargılanma İlkesi Olarak Masumiyet Karinesi," 204.

¹¹⁶ Mahkeme, ceza yargılamasında kararı verecek olan yargıcın beyanını soruşturmayı yöneten savcılığın beyanlarından daha katı bir denetime tabi tutmaktadır. AİHM, Pandy c. Belgique, B.N.: 13583/02, 21.09.2006, §43; Avrupa Konseyi,

işlediği konusunda önyargı ile¹¹⁷ görevini yapmasını engelleyen bir kurumdur.

Yargıç, yargılama sürecini yönetirken sanığa isnat olunan suç işlediği yönündeki bir kanaatten yola çıkamayacaktır. Mahkemeye göre; adil bir ceza yargılamasının baltalanmadan yürütülmesi ancak önyargılardan uzak kalınarak gerçekleştirilebilir.¹¹⁸ Bu bağlamda yargılama esnasında, sanıkların masumiyet karinesini etkileyebilecek şekilde işlemlere tabi tutulmaması¹¹⁹ ve ifadelere maruz bırakılmaması¹²⁰ gerekmektedir. Demicoli / Malta kararında¹²¹ Mahkeme, başvuranın suçunu karara bağlarken adli görevini yerine getiren Temsilciler Meclisinde, meclisteki tutumları, itiraz edilen makalede eleştirilen ve Meclis'te imtiyaz ihlalini ortaya koyan iki Temsilciler Meclisi üyesinin sanık aleyhinde suçun tespitini ve mahkûm edilmeyi de kapsayan yargılamaya dâhil olmuş olmalarını adil yargılanmanın ihlali olarak kabul etmiştir.¹²² Yine sanığın hiçbir güvenlik gereksinimine dayanmaksızın duruşmalarda veya güvenlik gereksinimi temelli olsa da abartılı bir kafes içerisinde tutulması, mahkemede kelepçeli, prangalı ve cezaevi özel giysisiyle tutulması ya da duruşmaya saçlarının kazınmış olarak getirilmesi, sanığa suçlulu-

“Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 6. Madde Rehberi: Adil Yargılanma Hakkı (Ceza Hukuku Yönü),” §215'ten naklen, 2014, Erişim Tarihi: 28.08.2019, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_TUR.pdf.

¹¹⁷ Mahkeme, 2018 yılında verdiği bir kararda “*hâkimin sübjektif yaklaşımı*”nı masumiyet karinesinin ihlali olarak değerlendirmiştir. AİHM, Mutu and Pechstein v. Switzerland, B.N.: 40575/10, 67474/10, 02.10.2018, §142; Benzer bir karar için ayrıca bkz: AİHM, Demjanjuk v. Germany, B.N.: 24247/15, 24.01.2019, §36.

¹¹⁸ AİHM, İsmoilov and Others v. Russia, B.N.: 2947/06, 24.07.2008, §160; AİHM, Zollman v. The United Kingdom, B.N.: 62902/00, 27.11.2003; AİHM, Nerattini v. Greece, B.N.: 43529/07, 18.12.2008, §23; AİHM, Didu c. Romanie, B.N.: 34814/02, 14.04.2009, §41.

¹¹⁹ Anayurt, “Adil Yargılanma İlkesi Olarak Masumiyet Karinesi,” 205.

¹²⁰ AİHM, Ramkovski v. “The Former Yugoslav Republic of Macedonia,” B.N.: 33566/11, 08.03.2018.

¹²¹ AİHM, Demicoli v. Malta, B.N.: 13057/87, 27.08.1991, §40-41-42.

¹²² Cengiz, Serkan ve diğerleri, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, (Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2018), 108.

ğunu ima edici ifade ve davranışlarda bulunulması gibi durumlar önyargı işareti olarak değerlendirilebilecektir.¹²³

Mahkeme bir kişinin suç işlediğine dair sadece bir şüphenin bulunduğu beyanı ile kesin mahkûmiyet kararı bulunmaksızın ilgili bireyin söz konusu suçu işlediği yönündeki net beyan arasında ayırım yapılması gerektiğini ifade etmiştir.¹²⁴ Nest'ak / Slovakya kararı, 11 Ekim 2000 tarihli Bölge Mahkemesi kararı hakkındadır. Davaya konu olan kararda, başvuranın suç işleme sebebinin ve ispatlanan suç işleme şeklinin başvuranın ne kadar "yozlaşmış olduğunu" gösterdiği ifade edilmiştir. AİHM, Bölge Mahkemesi kararını değerlendirerek bir kişinin yalnızca bir suçu işlediğinden şüphelenildiğinin belirtilmesi ile kişinin söz konusu suçu işlediğine dair kesin bir mahkûmiyet kararı olmaksızın bu konuda açık bir adli bildirim yapılmasının masumiyet karinesini ihlal ettiğini ifade etmiştir.¹²⁵ 2008 yılında sonuçlandırılan S ve Marper / İngiltere başvurusu, beraat eden bir çocuk olan S. ile yargılanan bir yetişkin olan Marper'in İngiliz polisince tutuklanması esnasında başvuruların DNA'larını alma ve numuneleri saklama kararıyla ilgidir. Mahkeme, başvurular hakkında mahkûmiyet kararı olmamasına rağmen, yargı makamlarının DNA numunelerini saklama kararını kişilerin "tamamen masum olmadıklarını" ima ederek savunmalarını ve bu şekilde başvurularını "damgalamaları" nı masumiyet karinesinin ihlali saymıştır.¹²⁶

¹²³ AİHM, Kyrianou v. Cyprus, B.N.: 73797/01, 15.12.2005; AİHM, Pullar v. The United Kingdom, B.N.: 22399/93, 10.06.1996; AİHM, Bikas v. Germany, B.N.: 76607/13, 25.01.2018. Anayurt, "Adil Yargılanma İlkesi Olarak Masumiyet Karinesi," 205.

¹²⁴ Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, "6. Madde Rehberi: Adil Yargılanma Hakkı (Ceza Hukuku Yönü)," §213, 2014, Erişim Tarihi: 28.08.2019, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_TUR.pdf.

¹²⁵ AİHM, Nest'ak v. Slovakia, B.N.: 65559/01, 27.02.2007, §89; Benzer bir karar için ayrıca bkz: AİHM, Matijasevic v. Serbia, B.N.: 23037/04, 19.09.2006, §48.

¹²⁶ AİHM, S and Marper v. The United Kingdom, B.N.: 30562/04, 30566/04, 04.12.2008, §122 Campbell, Liz, "Criminal Labels, the European Convention on Human Rights and the Presumption of Innocence," *The Modern Law Review* 76, no. 4 (2013): 687.

Masumiyet karinesi cezaya değil suçun varlığı, yani suç işlemiş olmak durumu ile ilgili bulunduğundan, mahkemenin soyut cezayı saptarken, sanığın kişiliğini yahut geçmişini göz önünde bulundurmasına engel değildir.¹²⁷ AİHM de bu konuya paralel bir şekilde vermiş olduğu Engkert / Almanya kararında bu hususu ifade etmiş ve mahkeme tarafından cezaya hükmedilirken, sanığın adli sicil kaydının dikkate alınmasının masumiyet karinesinin ihlali anlamına gelmediğini ifade etmiştir.¹²⁸

3. Kamu Otoritelerine Karşı Koruma

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan hakların korunması ve yerine getirilmesi konusunda taraf devletin sahip olduğu yükümlülüğü yerine getirecek olan, devlet teşkilatının görünür hali olan kamu otoriteleridir. Kamu makamları, bu yükümlülüğün gereği olarak masumiyet karinesine özen göstermek zorundadır. Mahkeme ve Komisyon, konuyla ilgili içtihatlarında masumiyet karinesinin sadece yargılama makamlarını değil, devletin bütün resmi makamlarını ilgilendiren bir kurum olduğunu¹²⁹ ve hatta kamu makamlarının karineyi yargılardan daha fazla ihlal edebileceklerini ifade etmişlerdir.¹³⁰

Mahkeme pek çok kararında bir kişi yargılanmadan ve suçu sabit görülmeden önce, kamu makamlarının beyanlarında kullandıkları kelimeleri seçerken dikkatli olmaları gerektiğini ifade etmiştir.¹³¹ 1995 Alenet de Ribemont / Fransa davasında, başvuranın tutuklanmasından sonra ve hakkında ceza davasının açılmasından önce, İçişleri Bakanının ve soruşturmadan sorumlu polis yetkilisinin düzenlediği bir basın toplantısında, kendisini suçlu olarak kamuya duyurmalarının masumiyet karinesinin ihlali olduğuna karar ver-

¹²⁷ Gözübüyük ve Gölcüklü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması, 298.

¹²⁸ AİHM, Engkert v. Germany, B.N.: 10282/83, 25.08.1987, §11, §16, §34-41.

¹²⁹ AİHM, Daktaras v. Lithuania, B.N.: 42905/98, 10.10.2000, §42; AİHM, A.L. v. Germany, B.N.: 72758/01, §31; Petyo AİHM, Petkov c. Bulgaria, B.N.: 32130/03, 07.04.2010, §91; FEYZİOĞLU, M. (1999), 149.

¹³⁰ Campbell, "Criminal Labels, the European Convention on Human Rights and the Presumption of Innocence," 685.

¹³¹ Avrupa Konseyi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, "6. Madde Rehberi: Adil Yargılanma Hakkı (Ceza Hukuku Yönü)," §222; AİHM, Korban v. Ukraine, B.N.: 26744/16, 04.07.2019, §228-231.

miştir.¹³² Benzer şekilde; Krause / İsviçre davasında ceza soruşturması ile ilgili bilgilerin kamuya duyurulabileceği, ancak kamu makamlarının bu açıklamalarında, kişinin yargılanmadan önce suçluymuş gibi gösterilmesinden kaçınması gerektiği belirtilmiştir.¹³³ Yukarıda ele alınan Ensslin, Baader, Raspe / Almanya kararında Komisyon, kamu otoritelerinin ifadelerini de değerlendirmiştir. Buna göre, eğer devlet yetkililerinden biri tarafından basına verilen ifadeler, sanığın suçlu olduğu yönünde ise bu müdahale masumiyet karinesi açısından devletin sorumluluğunu doğuracaktır.¹³⁴

2008 İsmoilov ve diğerleri / Rusya¹³⁵ kararında; Rus makamlarının verdiği iade kararında, başvurucuların Özbekistan'da terör eylemleri ve başka suçlar işledikleri için geri verilmeleri gerektiği be-

¹³² AİHM, *Allenet de Ribemont v. France*, B.N.: 15175/89, 10.02.1995, §32-37; Türkiye'ye karşı açılan Y.B. ve diğerleri kararında da Mahkeme benzer bir karara imza atmıştır: *"Polis tarafından düzenlenen ve basına dağıtılan 'basın açıklaması'nın içeriğinde başvuranlar hiçbir fark gözetmeksizin 'yasadışı örgüt' olan MLKP'nin mensubu olarak gösterilmiştir. Aynı şekilde, söz konusu basın açıklamasına göre adı geçen şahısların İzmir'in farklı mekânlarında birçok suç işlediklerinin tespit edildiği belirtilmiştir... AİHM'nin görüşüne göre bu iki ifadenin, başvuranların itham edildikleri suçları işlediklerini onaylayan değerlendirmeler şeklinde yorumlanması mümkündür. Bir bütün olarak ele alındığında, polis yetkililerinin tutumları, kanıtların başvuranların aleyhinde kullanılması yönünde önceden değerlendirildiği ve kimliklerini kolayca ortaya koyan bilgilerin basına verildiği göz önünde bulundurulduğunda bu durum masumiyet karinesine saygı gösterilmesi ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Bu şekilde düzenlenen basın açıklaması, bir yandan kamuoyunun başvuranların suçlu olduğuna inanmasını teşvik etmiş ve diğer yandan yetkili hâkimlerin olayları değerlendirmesinde ön yargılı davranmalarına neden olmuştur."* AİHM, Y.B. ve Diğerleri v. Türkiye, B.N.: 48173/99, 48319/99, 28.10.2004; Benzer kararlar için bkz: AİHM, Ürfi Çetinkaya v. Türkiye, B.N.: 19866/04, 23.07.2013, §139-140; AİHM, *Khuzhin and Others v. Russia*, B.N.: 13470/02, 23.10.2008, §94; AİHM, *Arrigo and Vella v. Malta*, B.N.: 6569/04, 10.05.2005; AİHM, *Rupa c. Romania (No.1)*, B.N.: 58478/00, 16.12.2008, §232. Cengiz ve diğerleri, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavranları*, 15.

¹³³ AİHM, *Krause v. Switzerland*, B.N.: 7986/77, 03.10.1978, §3.

¹³⁴ AİHM, *Ensslin, Baader and Raspe v. Germany*, B.N.: 7572/76, 08.07.1978. İnceoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*. 335; Kamu otoritelerince yapılan basın açıklamasıyla masumiyet karinesinin ihlal edildiği kararı verilen bir başka başvuru için ayrıca bkz: AİHM, *İlgar Mammadov v. Azerbaijan*, B.N.: 15172/13, 29.05.2019, §38.

¹³⁵ AİHM, *Ismoilov and Others v. Russia*, B.N.: 33847/05, 26.11.2009.

lirtilmiştir. Oysa bu beyan, başvuruçuların suçlandıkları suçları işlediklerini, olaylarla ilişkilerini inkâr ettiklerini zikretmeksizin, herhangi bir sınırlama ya da çekince olmaksızın, ispatlanmış bir vakıya gibi sunulmuştur.¹³⁶ Bu bakımdan; iade kararının kaleme alınış biçimi, başvuruçuların suçluluğunu beyan etmiş ve masumiyet karinesinin ihlali sonucunu doğurmuştur.

SONUÇ

Tarihsel süreçte, egemenlik anlayışında meydana gelen değişim bireyi devlet karşısında korunması gereken bir konuma yükseltmiştir. Bu durum, zamanla temel hak ve özgürlükleri oluşturmaya başlamış ve insan hakları hukukunun doğuşuna katkı sağlamıştır. Bu fikirlerin olgunlaşma evresi olan 18. yüzyılın ikinci yarısında ceza hukukunun amacı değişim göstermiştir. Bireyin korunması anlayışını benimseyen ceza hukuku ile birlikte adil yargılanma hakkı ve masumiyet karinesi gündeme gelmiştir. Modern ceza hukuku tarafından benimsenen bu ilke, zamanla devletlerin anayasalarına ve insan haklarına dair temel uluslararası belgelere girmeye başlamış ve insan hakları hukukunun önemli kurumlarından biri olmuştur. Dramatik insan hakları ihlallerine sahne olan yerküre, bunlardan çıkarttığı derslerle masumiyet karinesini insanlığın en önemli değerlerinden biri olarak kabul etmiştir.

İnsan hakları hukukunun önemli denetleme organlarından olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 1950'li yılların sonlarından beri hak ve özgürlüklerin korunması noktasında önemli içtihatlarla imza atmıştır. Hukuk devleti ve insan haklarının korunması ve hukuki güvenliğin sağlanması bağlamında Mahkeme, masumiyet karinesini özel bir konuda değerlendirmiştir. Bunda masumiyet karinesinin, insanlık onuruyla doğrudan etkili olduğu gerçeği etkili olmuştur. Bir kişiye itham edilen suç, hükmen kesinleşmedikçe, kişi suçlu olarak adlandırılmayacak ve suçlu muamelesi görmeyecektir. Bir tarafta kişinin suçlu olduğuna ilişkin bir şüphe varsa, diğer tarafta da kişinin masumiyeti bulunmaktadır. Ve masumiyet, "şüphe"ye heba edilemeyecek kadar değerlidir. Bu sebeple, masumiyet karinesi korunmaya muhtaçtır.

¹³⁶ Tezcan, Durmuş ve diğerleri, *İnsan Hakları El Kitabı* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2018), 321.

Kişi masumiyetinin, özellikle kendisinden daha güçlü konuma sahip olan devlet ve devlet gücünü kullanan kurumlar karşısında korunması elzemdir. Kişiyle ilgili var olan veya varlığı iddia edilen şüpheyi araştırarak olan devletin ilgili makamlarıdır. Bu şüpheyile ilgili delillerin somutluğunu, hukukiliğini ve yeterliliğini değerlendirip karar verecek olan, yine devletin yargı erkidir. Yargı erkinin, kişi hakkında yapacağı incelemelerde tarafsız olması, önyargıyla hareket etmemesi masumiyet karinesinin korunabilmesi için gereklidir. Bireyin konumu düşünülduğünde, AİHM yıllardır verdiği ve kapsamını genişlettiği masumiyet karinesi değerlendirmelerinde, özellikle kamuoyunu etkisi altına alabilecek basın-yayın organlarını incelemiştir. Bu bağlamda devlet organları tarafından yapılan resmi basın açıklamaları ve basın-yayın kuruluşlarının adli haberlere yaklaşım tarzlarına değinmiştir. Adli haberlere ilişkin değerlendirmelerinde, Mahkeme halkın haber alma özgürlüğü ve basın özgürlüğü ile masumiyet karinesi arasında adil bir denge oluşturmaya çalışmıştır.

Değerlendirmelerinde çoğunlukla “*masumiyet karinesi*” terimini kullanmayı tercih eden AİHM, her ne kadar masumiyet karinesi Sözleşme sistematığı içerisinde adil yargılanmayı düzenleyen 6. madde içerisinde yer alsada karineyi salt adil yargılanma ile sınırlı incelememiştir. Mahkeme tarafından verilen kararlar irdelendiğinde, masumiyet karinesinin Sözleşme ve ek protokollerde korunan pek çok temel hak ve özgürlük ile birlikte ilişkilendirilerek korunduğu görülebilecektir.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

- Ağaoğulları, Mehmet Ali. "Aydınlanma Düşünceler Yumağı." İç. *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları, 517-540, 4. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- Anayurt, Ömer. "Adil Yargılanma İlkesi Olarak Masumiyet Karinesi." *Dr. Şükrü Alpaslan'a Armağan*, İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları (2007): 173-228.
- Baber Marcia, Carlos and Marcia- Angeles, Galvin- Arias. "Presumption of Innocence and Journalistic Ethics: The Aitana Case." *Revista Latina de Comunicacion Social*, (2012): 356-387.
- Campbell, Liz. "Criminal Labels, the European Convention on Human Rights and the Presumption of Innocence." *The Modern Law Review* 76, no. 4 (2013): 681-707.
- Cengiz, Serkan, Fahrettin Demirağ, Teoman Ergül, Jeremy McBride ve Durmuş Tezcan. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*. Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Ankara: Türkiye Barolar Birliği, 2008.
- Centel, Nur ve Hamide Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları, Eylül 2017.
- Centel, Nur ve Hamide Zafer. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2012.
- Çelik, Âdem. "AİHS ve Türk hukukunda Masumiyet Karinesi (Suçsuzluk Karinesi)." *Terazi Hukuk Dergisi*, (Ağustos 2009): 36, 65-73.
- Demirkol, Selami. "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında 'Adil Yargılanma Hakkı'." İç. *Ceza Hukuku ve Ceza Yargılamasında Son Gelişmeler Semineri*. ed. Süheyl Donay, Aysun Altunkaş, Eser Olgun, 141-158. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013.
- Doğan, İlyas. *İnsan Hakları Hukuku*, Genişletilmiş 2. Baskı. Ankara: Astana Yayınları, 2015.
- Doğru, Osman ve Atilla Nalbant. *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi Açıklama ve Önemli Kararlar*, 2. Baskı. İstanbul: Legal Yayıncılık, 2012.

- Dönmezer, Sulhi. "Suçsuzluk Karinesi Üzerine Düşünceler." *Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İstanbul: Beta Yayınları, 1998.
- Feyzioğlu, Metin. *Tanıklık ve Dürüst Muhakeme*. Ankara: US-A Yayıncılık, 1998.
- Feyzioğlu, Metin. "Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 48, no. 1-4 (1999): 135-163.
- Findley, Keith A. "Innocence Protection In The Appellate Process." *Marquette Law Review*, no. 93 (2009): 591-638.
- Foucault, Michel. *Hapishanenin Doğuşu*. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. 7. Baskı. Ankara: İmge Yayınevi, 2017.
- Evik, Vesile Sonay. "Ceza ve Ceza Yargılaması Hukuku Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı." iç. *Adil yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku- Nurullah Kunter'e Armağan*, 283-308. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004.
- Gedik, Doğan ve Mahir Topaloğlu. *Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphelinin Sanık Lehine Yorumlanması*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.
- Gölcüklü, Feyyaz. "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde "Adil Yargılama." *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 49, no. 1 (2014): 199-234.
- Gözübüyük, Şeref ve Feyyaz Gölcüklü. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, 10. Baskı. Ankara: Turhan Kitabevi, 2013.
- Hamer, David, "A Dynamic Reconstruction of the Presumption of Innocence." *Oxford Journal of Legal Studies* 31, no.2 (2011): 417-435.
- Harris, David, Michel O' Boyle and Colin Warbrick. *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*. Avrupa Konseyi, Oxford: Oxford University Press, 2013.
- İlal, Ersan. "Magna Carta." *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 34, no. 1-4 (1968): 210-242.
- İnceoğlu, Sibel. *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Adil Yargılanma Hakkı*, 4.Baskı. İstanbul: Beta Yayınları, 2013.
- Jong, Ferry De and Leonie Van Lent. "The Presumption of Innocence as a Counterfactual Principle." *Utrecht Law Review* 12, no. 1 (January 2016): 32-49.

- Karakahye, Hakan. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6.Maddesi (Adil Yargılanma Hakkı) Bağlamında Ceza Muhakemesinde Duruşma. Ankara: Savaş Yayınevi, 2008.
- Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine*. Çev. Fehmi Baldaş. İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2010.
- Öztürk, Bahri. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 5.Baskı. Ankara: Seçkin Kitabevi, 2013.
- Popa, Rodica Aida. "Aspects Concerning The Presumption Of Innocence In The Light Of The Case Law Of The European Court of Human Rights." *Challenges Of The Knowledge Society*, (2018): 165-169.
- Salihpaşaoğlu, Yaşar. *Türkiye'de Basın Özgürlüğü*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2007.
- Schroeder, Friedrich- Christian. "'Ceza Muhakemesinde 'Dürüst Yargılama' İlkesi.'" Çev. Cumhur Şahin, *Prof. Dr. M. Şakir Berki'ye Armağan*, 269-283.Konya: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1996.
- Steven, Lonneke, "Pre- Trial Detention: The Presumption of Innocence and Article 5 of the European Convention on Human Rights Cannot and Does Not Limit its Increasing Use." *European Journal of Crime- Criminal Law and Criminal Justice*, no. 17 (2009): 165-180.
- Şahin, Cumhur. *Sanığın Kolluk Tarafından Sorgulanması*. Ankara: Yetkin Kitabevi, 1994.
- Şahinkaya, Yalçın. *Suçsuzluk Karinesi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.
- Şık, Hüseyin. "Suçsuzluk Karinesi." *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 1, no. 1 (2008): 103-144.
- Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar ve Rifat Murat Önok. *İnsan Hakları El Kitabı*, Güncellenmiş 6. Baskı. Ankara: Seçkin Yayınları, 2016.
- Toroslu, Nevzat ve Metin Fevzioglu. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2013.
- Tozman, Ömer. "Suçsuzluk Karinesi: Türk Hukukundaki Sonuçları." *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 11, no. 3-4 (2007): 315-353.

- Ünver, Yener ve Hakan Hakeri. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2014.
- Üzülmez, İlhan. "Türk Hukukunda Suçsuzluk Karinesi ve Sonuçları." *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 58, no.4 (2005): 41-72.
- Yenisey, Feridun ve Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Güncellenmiş 5. Baskı. Ankara: Seçkin Yayıncılık, Ekim 2017.
- Değirmencioğlu Yıldız, Burcu. "John Locke'ta Doğa Durumu ve Direnme Hakkı," *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi* 20, no.3 (2016): 375-410.
- Yüce, Turhan Tufan. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Hukuk Devleti Esasları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1968.
- Yüce, Turhan Tufan. "Sanığın Savunması ve Korunması Açısından Ceza Soruşturmasının Hümanist İlkeleri." *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, no. 1 (1988): 156-167.

Mahkeme Kararları

- AİHM, Albert and Le Compte v. Belgium, B.N.: 7299/75, 7496/76, 24.10.1983.
- AİHM, Allen v. The United Kingdom, B.N.: 25424/09, 12.07.2013.
- AİHM, A.L. v. Germany, B.N.: 72758/01, 28.04.2005.
- AİHM, A.P., M.P. and T.P. v. Switzerland, B.N.: 19958/92, 29.08.1997.
- AİHM, Austin and Others v. The United Kingdom, B.N.: 39692/09, 40713/09, 41008/09, 15.03.2012.
- AİHM, Batiashvili v. Georgia, B.N.: 8284/07, 10.10.2019
- AİHM, Bendenoun v. France, B. N.: 12547/86, 24.02.1994.
- AİHM, Blokhin v. Russia, B.N.: 47152/06, 14.11.2013.
- AİHM, Bikas v. Germany, B.N.: 76607/13, 25.01.2018.
- AİHM, Böhmer v. Germany, B.N.: 37568/97, 03.10.2002.
- AİHM, Campell and Fell v. The United Kingdom, B.N.: 7819/77, 7878/77, Karar Tarihi: 28.06.1984.
- AİHM, Can v. Avustria, B. N.: 9300/81, 30.09.1985.
- AİHM, Chap Ltd. v. Armenia, B.N.: 15485/06, 04.05.2017.

- AİHM, Chauvy and Others v. France, B.N.: 64951/01, 29.06.2004.
- AİHM, Daktaras v. Lithuania, B.N.: 42905/98, 10.10.2000.
- AİHM, Demicoli v. Malta, B.N.: 13057/87, 27.08.1991.
- AİHM, Demjanjuk v. Germany, B.N.: 24247/15, 24.01.2019.
- AİHM, Deweer v. Belgium, B.N.: 6903/75, 27.02.1980.
- AİHM, Didu c. Romania, B.N.: 34814/02, 14.04.2009.
- AİHM, Eckle v. Germany, B.N.: 8130/78, 15.07.1982.
- AİHM, E.L, R.L. and J.O.-L. v. Switzerland, B.N.: 20919/92, 29.08.1997.
- AİHM, Engel and Others v. Netherlands, B.N.: 5100/71, 08.06.1976.
- AİHM, Englert v. Germany, B.N.: 10282/83, 25.08.1987.
- AİHM, Ensslin, Baader and Raspe v. Germany, B.N.: 7572/76, 08.07.1978.
- AİHM, Escoubet v. Belgium, B.N.: 26780/95, 28.10.1999.
- AİHM, Ezeh and Conors v. The United Kingdom, B.N.: 39665/98, 40086/98, 09.10.2003.
- AİHM, Flisar v. Slovenia, B.N.: 3127/09, 29.09.2011.
- AİHM, Funke v. France, B.N.: 10828/84, 25.02.1993.
- AİHM, G. Ensslin, A. Baader, J. Raspe c. Republique Federale D'Allemagne, B.N.: 7572/76, 7586/76 et 7587/76, 08.07.1978.
- AİHM, Geerings v. The Netherlands, B.N.: 30810/03, 01.03.2007.
- AİHM, G.I.E.M. and Others v. Italy, B.N.: 1828/06, 34163/07,19029/11, 28.06.2018.
- AİHM, Guazzardi v. Italy, B.N.: 7367/76, 06.11.1980.
- AİHM, Güç v. Turkey, B.N.: 15374/11, 23.01.2018.
- AİHM, H.L. v. Poland, B.N.: 14781/07, 38824/09, 41361/09, 42875/09, 15.09.2015.
- AİHM, Ieremeiov v. Romania (No.2), B.N.: 4637/02, 24.11.2009.
- AİHM, Ilgar Mammadov v. Azerbaijan, B.N.: 15172/13, 29.05.2019.
- AİHM, İsmoilov and Others v. Russia, B.N.: 2947/06, 24.074.2008.
- AİHM, Jussila v. Finland, B.N.: 73053/01, 23.11.2006.

- AİHM, Kamenos v. Cyprus, B.N.: 147/07, 31.10.2017.
- AİHM, Karajanov v. "The Former Yugoslav Republic of Macedonia", B.N.: 2229/15, 06.04.2017.
- AİHM, Karakaş ve Yeşilırmak v. Türkiye, B.N.: 43925/98, 28.06.2005.
- AİHM, Kasparov and Others v. Russia, B.N.: 21613/07, 03.10.2013.
- AİHM, Kemal Coşkun v. Turkey, B.N.: 45028/07, 28.04.2017.
- AİHM, Khmel V. Russia, B.N.: 20383/04, 12.12.2013.
- AİHM, Konstas v. Greece, B.N.: 53466/07, 24.05.2011.
- AİHM, Korban v. Ukraine, B.N.: 26744/16, 04.07.2019.
- AİHM, Krause v. Switzerland, B.N.: 7986/77, 03.10.1978.
- AİHM, Kyprianou v. Cyprus, B.N.: 73797/01, 15.12.2005.
- AİHM, Lutz v. Germany, B.N.: 9912/82, 25.08.1987.
- AİHM, Malige v. France, B.N.: 27812/95, 23.09.1998.
- AİHM, Matijasevic v. Serbia, B.N.: 23037/04, 19.09.2006.
- AİHM, Matyjek v. Poland, B.N.: 38184/03, 24.04.2007.
- AİHM, Mikhaylova v. Russia, B.N.: 46998/08, 19.11.2015.
- AİHM, Minelli v. İsviçre, B.N.: 8660/79, 25.02.1983.
- AİHM, Mutu and Pechstein v. Switzerland, B.N.: 40575/10, 67474/10, 02.10.2018.
- AİHM, N.A. v. Norway, B.N.: 27473, 18.12.2014.
- AİHM, Nerattini v. Greece, B.N.: 43529/07, 18.12.2008.
- AİHM, Nest'ak v. Slovakia, B.N.: 65559/01, 27.02.2007.
- AİHM, Nölkenbockhoff v. Germany, B.N.: 10300/83, 25.08.1987.
- AİHM, O v. Norway, B.N.: 29327/95, 11.02.2003.
- AİHM, Özmurat İnşaat Elektrik Nakliyat Temizlik San. Ve Tic. Ltd. Şti. v. Turkey, B.N.: 48657/06, 28.11.2017.
- AİHM, Öztürk v. Germany, B. N.: 8544/79, 21.02.1984.
- AİHM, Pandy c. Belgique, B.N.: 13583/02, 21.09.2006.
- AİHM, Panteleyenکو v. Ukraine, B.N.: 11901/02, 29.06.2009.
- AİHM, Petyo Petkov c. Bulgarie, B.N.: 32130/03, 07.04.2010.
- AİHM, Pierre- Bloch v. France, B.N.: 24194/94, 21.10.1997.

- AİHM, Phillips v. The United Kingdom, B.N.: 41087/98, 05.07.2001.
- AİHM, Pullar v. The United Kingdom, B.N.: 22399/93, 10.06.1996.
- AİHM, Ramkovski v. "The Former Yugoslav Republic of Macedonia", B.N.: 33566/11, 08.03.2018.
- AİHM, Ringeisen v. Austria, B.N.: 2614/65, 16.07.1971.
- AİHM, Ringvold v. Norway, B.N.: 34964/97, 11.02.2003.
- AİHM, Routsalainen v. Finland, B.N.: 13079/03, 16.06.2006.
- AİHM, Rozhkov v. Russia (No.2), B.N.: 38898/04, 31.01.2017.
- AİHM, Telfner v Austria, B.N.: 33501/96, 20.03.2001.
- AİHM, Tsvetkova and Others v. Russia, B.N.: 54381/08, 10939/11, 13673/13, 69739/14, 52440/15, 70724/14, 10.04.2018.
- AİHM, S and Marper v. The United Kingdom, B.N.: 30562/04, 30566/04, 04.12.2008.
- AİHM, Sancaklı v. Turkey, B.N.: 1385/07, 15.05.2018.
- AİHM, Saunders v. The United Kingdom, B.N.: 19187/91, 17.12.1996.
- AİHM, Sekanina v. Austria, B.N.: 13126/87, 25.08.1993.
- AİHM, Sergey Zolotukhin v. Russia, B.N.: 14939/03, 10.02.2009.
- AİHM, Seven v. Turkey, B.N.: 60392/08, 23.01.2018.
- AİHM, Steininger v. Austria, B.N.: 21539/07, 17.04.2012.
- AİHM, Urat v. Turkey, B.N.: 53561/09, 13952/11, 27.11.2018.
- AİHM, Ürfi Çetinkaya v. Türkiye, B.N.: 19866/04, 23.07.2013.
- AİHM, Vella v. Malta, B.N.: 69112/10, 11.02.2014.
- AİHM, Verlangsgroupe Droemer Knaur GMBH & Co. KG v. Germany, B.N.: 35030/13, 19.10.2017.
- AİHM, Yassar Hussain v. The United Kingdom, B.N.: 8866/04, 07.03.2006.
- AİHM, Zaja v. Croatia, B.N.: 37462/09, 04.10.2016.
- AİHM, Zollman v. The United Kingdom, B.N.: 62902/00, 27.11.2003.
- AİHM, Zugic v. Croatia, B.N.: 3699/08, 31.05.2011.
- AİHM, Weber v. Switzerland, B.N.: 11034/84, 22.05.1990.

AİHM, Wemhoff v. Germany, B.N.: 2122/64, 27.06.1968.

AİHM, Whitfield and Others v. The United Kingdom, B.N.: 46387/99, 48906/99, 57419/00, 12.04.2005.

AİHM, White v. Sweden, B.N.: 42435/02, 19.09.2016.

AYM, E. 2002/70, K. 2004/56, 06.05.2004, RG. 01.06.2005, S. 25832.

AYM, S.M. Başvurusu, B.N.: 2016/6038, 20.06.2019, RG. 01.08.2019, S. 30849.

İnternet Kaynakları

American Convention on Human Rights, 22 November 1969, Erişim Tarihi: 28.10.2019, <https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>.

Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı, 26 Haziran 1981, Erişim Tarihi: 09.03.2017, <https://burakgemalmaz.files.wordpress.com/2015/05/01-1981-june-27-af-ihhc59f.pdf>.

AGİK, "İnsani Boyut Konferansı ile İlgili Kopenhag Toplantısı Belgesi", 5-29 Haziran 1990, Erişim Tarihi: 09.03.2017, http://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2016/03/KopenhagBelgesi_TUR-.pdf.

"Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun", Kanun No. 6284, Kabul Tarihi: 08.03.2012, RG. 20.03.2012, S. 23239, Erişim Tarihi: 11.09.2019, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm>.

Amerikan İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirgesi", 2 Mayıs 1948, Erişim Tarihi: 09.03.2017, http://www.canaktan.org/hukuk/insan_haklari/yirminci-yuzyilda/amerikan_insan_haklari.htm.

Arab Charter on Human Rights, 15 September 1994, Erişim Tarihi: 28.10.2019, <http://www.humanrights.se/wp-content/uploads/2012/01/Arab-Charter-on-Human-Rights.pdf>.

Avrupa Birliği, "Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi", 2000, Erişim Tarihi: 12.03.2017, <http://www.avrupa.info.tr/tr/node/708>.

Avrupa Konseyi, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi", 4 Kasım 1950, Erişim Tarihi: 26.01.2017,

http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_TUR.pdf.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, “Avrupa Cezaevi Kuralları” Başlıklı (87) 3 No’lu Tavsiye Kararı, 12 Şubat 1987, Erişim Tarihi: 09.03.2017, [https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/281bb1-Avrupa-Konseyi-Bakanlar-Komitesinin-%E2%80%9CAvrupa-Cezaevi-Kurallari%E2%80%9D-Baslikli-\(87\)-3-No%E2%80%99lu-Tavsiye-Karari.pdf](https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/281bb1-Avrupa-Konseyi-Bakanlar-Komitesinin-%E2%80%9CAvrupa-Cezaevi-Kurallari%E2%80%9D-Baslikli-(87)-3-No%E2%80%99lu-Tavsiye-Karari.pdf).

Avrupa Konseyi, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 6. Madde Rehberi: Adil Yargılanma Hakkı (Ceza Hukuku Yönü)”, §215’ten naklen, 2014, Erişim Tarihi: 28.08.2019, https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_TUR.pdf.

“Basın Kanunu”, Kanun No. 5187, Kabul Tarihi: 09.06.2004, RG. 26.06.2004, S. 25504, Erişim Tarihi: 03.09.2019, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5187.pdf>.

BM Genel Kurulu, “Birleşmiş Milletler Antlaşması”, 1945, Erişim Tarihi: 22.07.2019, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/6535501-Birlesmis-Milletler-Antlasmasi.pdf>.

BM Genel Kurulu, “İnsan Hakları Evrensel Beyanname”, 10 Aralık 1958, Erişim Tarihi: 22.08.2019, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>.

BM Genel Kurulu, “Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi”, 16 Aralık 1966, Erişim Tarihi: 09.03.2016, WEB: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>.

BM Ekonomik ve Sosyal Konsey, “Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar”, 30 Ağustos 1955, Erişim Tarihi: 09.03.2017, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/876b6--Mahpuslari-Islahi-Icin-Asgari-Standart-Kurallar.pdf>.

BM Genel Kurulu, “Herhangi bir Biçimde Tutuklanan ve Hapsedilen Kişilerin Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Bütünü”, 9 Aralık 1988 tarih, 43/173 sayılı kararı, Erişim Tarihi: 09.03.2017, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/528b7--Herhangi-Bir-Bicimde-Tutulan-veya-Hapsedilen-Kisilerin-Korunmasi-Icin-Prensipier-Butunu.pdf>.

- BM Genel Kurulu, "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme", 20 Kasım 1989, Erişim Tarihi: 09.03.2017, http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uamevzuat/birlesmismilletler.pdf.
- BM Genel Kurulu, "Birleşmiş Milletler Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Küçüklerin Korunması İçin Kurallar", 14 Aralık 1990 tarih, 45/113 sayılı kararı, Erişim Tarihi: 09.03.2017, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/619b9--Ozgurlugunden-Yoksun-Birakilmis-Kucuklerin-Korunmasi-Icin-Kurallar.pdf>.
- "Ceza Muhakemesi Kanunu", Kanun No. 5271, Kabul Tarihi: 04.12.2004, RG. 17.12.2004, S. 25673, m. 157, Erişim Tarihi: 03.09.2019, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5271.pdf>.
- Council of Europe/ European Court of Human Rights, Guide on Article 6 Right to Fair Trial, 2014, 34-38, Erişim Tarihi: 28.10.2019, <https://rm.coe.int/1680304c4e>.
- Council of Europe, "Parliamentary Assembly", "Ethics of Journalism", Resolution 1003 (1993), Erişim Tarihi: 01.09.2019, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16414>.
- "Declaration of Human Rights and Civic Rights", 26 August 1789, Erişim Tarihi: 26.02.2017, http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/root/bank_mm/anglais/cst2.pdf.
- English Parliament, "Habeas Corpus Act", 1679, Erişim Tarihi: 22.08.2019, <http://www.legislation.gov.uk/aep/Cha2/31/2/contents>.
- European Council, Erişim Tarihi: 19.09.2019, <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/>.
- European Court of Human Rights, "Innocence", Erişim Tarihi: 20.09.2019, https://echr.coe.int/sites/search_eng/pages/search.aspx?%22fulltext%22:%22innocence%22}.
- European Court of Human Rights, "Blamelessness", Erişim Tarihi: 20.09.2019, https://echr.coe.int/sites/search_eng/pages/search.aspx?%22fulltext%22:%22blamelessness%22}.
- HUDOC, "Presumption of Innocence", Erişim Tarihi: 19.09.2019, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:%22\%22presumption%20of%20%C4%B1nnocence%22%22,%22article%22:%226-2%22,%22documentcollectionid%22:%22JUDGMENTS%22,%22DECISIONS%22>}.

- HUDOC, "Violations By Article and State", Erişim Tarihi: 13.09.2019, https://www.echr.coe.int/Documents/Stats_violation_2018_ENG.pdf.
- International Criminal Court, "Roma Statue of International Criminal Court", 17 June 1998, Erişim Tarihi: 22.08.2019, https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Avrupa Konseyi", Erişim Tarihi: 19.09.2019, http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_tr.mfa.
- "Türk Ceza Kanunu", Kanun No. 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004, RG. 12.10.2004, S. 25611, Erişim Tarihi: 13.09.2019, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>.
- "Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası", Kabul No. 334, Kabul Tarihi: 09.07.1961, RG. 20.07.1961, S. 10859, Erişim Tarihi: 12.03.2017, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm>.
- "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası", Kabul No. 2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982, RG. 9.11.1982, S. 17863 (Mükerrer), Erişim Tarihi: 26.02.2017, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>.
- United Kingdom, "UK Public General Acts, Human Rights Act", 1998, Erişim Tarihi: 30.08.2019, WEB: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998>.
- United States of America, "Fifth Amendment of U.S. Constitution", Erişim Tarihi: 30.08.2019, https://www.law.cornell.edu/constitution/fifth_amendment.